

7. TABOR

SLOVENCEV

PO SVETU

Izseljensko društvo SLOVENIJA V SVETU

Ljubljana, 2000

7. TABOR SLOVENCEV PO SVETU

»Republika Slovenija – mati ali mačeha izseljencem«

sobota, 17. junija 2000

Zavod sv. Stanislava

Štula 23, Ljubljana – Šentvid

PROGRAM

ob 9. uri **Koncelebrirana SV. MAŠA z ljubljanskim nadškofom in slovenskim metropolitom dr. Francem Rodetom in izseljenskimi duhovniki**

ob 10. uri **ODPRTJE 7. TABORA SLOVENCEV PO SVETU**

(povezovalka prof. Marjana Jaklič Klanšek, igralka *Mestnega gledališča Ljubljane*)

- Pozdrav predsednika SVS Boštjana Kocmurja
- Spomin na pokojnega msgr. Ignacija Čretnika (Verena Koršič-Zorn)
- Glasbeni prispevek solista iz Argentine Matevža Debevca in pianista Ivana Vombergarja
- Uvodne besede dr. Branka Zorna, izseljenca in povratnika ter dolgoletnega kulturnega delavca v Parizu

ob 10.30 **OKROGLA MIZA strokovnjakov iz Slovenije in tujine na temo
»Republika Slovenija – mati ali mačeha izseljencem«**

dr. Marjan Drnovšek (ZCR SAZU):

»Odnos totalitarne oblasti v matični domovini do poveljnih izseljencem«

dr. Andrej Vovko (ZCR SAZU):

»Kako naši učbeniki prikazujejo izseljence«

dr. Jože Bernik (SSK):

»Osebna izkustva intelektualca, živečega v tujini«

msgr. Janez Pucelj (Slovenska katoliška misija v Evropi):

»Slovenski izseljenski duhovniki in matična domovina«

Zorko Simčič (izseljenski pisatelj):

»Odnos matične domovine do slovenskih izobražencev na tujem«

mag. David Taljat (Slovenska katoliška misija v Nici):

»Slovenski katoliški duhovnik v soočenju z integracijo in asimilacijo svojih ljudi«

ob 14.30 **SKUPNO KOSILO**

ob 16. uri **KULTURNI PROGRAM**

- Nastop Kamniških kolednikov in citrarja Tomaža Plahutnika
- Solospevi solistov iz Argentine Matevža Debevca in pianista Ivana Vombergarja

Vzporedni program za otroke so vodili slovenski skavtje.

7. TABOR SLOVENCEV PO SVETU

»Republika Slovenija – mati ali mačeha izseljencem«

Pozdravni nagovor predsednika Izseljenskega društva Slovenija v svetu Boštjana Kocmurja

Spoštovani člani vlade Republike Slovenije, dr. Andrej Umek in predstavniki slovenskega političnega življenja v Sloveniji in po svetu ter vsi, ki ste zadolženi za Slovence po svetu,

spoštovani gospod nadškof dr. Franc Rode, spoštovani gospod nadškof Alojzij Šuštar, spoštovani predstavniki Cerkve na Slovenskem in v izseljenstvu, drage Slovenke, cenjeni Slovenci iz domovine in izseljenstva!

Vse prav lepo pozdravljam na že tradicionalnem *Taboru Slovencev po svetu*.

Izseljensko društvo *Slovenija v svetu* se že več let prizadeva, da prisluhne potrebam Slovencev po svetu. V ta namen obvešča pristojne urade in slovensko javnost o potrebah izseljencev. Na vsakoletnih taborih se zbiramo, da obravnavamo žgoče probleme in iščemo rešitve. Naša želja je, da je slovenski izseljenec obravnavan kot živ ud nacionalnega telesa, ne le kot zanimiva zakladnica slovenske folklore. Nekaj smo že dosegli v tej smeri. Žal mnogo še manjka, ker so nekateri vodilni resorji predpostavljali politične interese pred državnimi. Predvsem je to očitno, ko se je v zadnjih letih, tako kot v preteklosti, vsiljevala nadvlada starih struktur nad izseljenci preko slovenskih veleposlaništev po svetu, kar je nedopustno, ker ni v skladu z njihovim poslanstvom.

Na letošnjem taboru se bomo lotili zelo žgoče teme: *Republika Slovenija – mati ali mačeha za Slovence po svetu*. Obravnavali jo bodo strokovnjaki iz domovine in izseljenstva. Pri razmišljanju o tem vprašanju pričakujemo, da se bo vsak od nas čutil klicanega, da s svojo sposobnostjo prispeva k prijaznejši Sloveniji za Slovence doma in po svetu. Upamo, da bomo tudi iz letošnjega tabora dobili prave smernice za nadaljnje delo.

Dr. Andrej Umek, minister za okolje in prostor

(je pozdravil navzoče v imenu predsednika vlade gospoda doktorja Andreja Bajuka, ki se ni mogel udeležiti srečanja.)

Lep pozdrav vsem na tem zborovanju. Tistim, ki prihajate od daleč, lep pozdrav od domovine.

Tema, ki ste si jo izbrali za današnji posvet, je izredno aktualna, ne samo za izseljence, aktualna je tudi za Republiko Slovenijo. Ne dvomimo, da je Slovenija mati vsem Slovencem, da se tu počutite doma, da jo imate radi in da jo cenite in jo negujete ... negujete jezik, negujete kulturo, negujete vse, za čemer Slovenci stojimo.

Druge vprašanje je, ali je Republika Slovenija mati ali mačeha. To vprašanje boste analizirali na okrogli mizi, ki bo sledila pozdravnemu govoru. Želim vam obilo uspeha pri teh analizah, želim veliko spodbud novi vladi. Dejstvo pa je, da je vlada dr. Andreja Bajuka zastavila problem nekoliko drugače. Ne izhajamo iz delitev. Ne želimo delitve na ene in druge. Ne želimo graditi na delitvah. Ne želimo partikularizma in izkoriščanja partikularizma v ozke interese. To je vlada, ki želi integrirati, ki želi biti vlada vseh Slovencev po svetu in v domovini, ki želi ne favorizirati en socialni sloj na račun drugega, ki je vlada dogovora, vlada konsensa in vlada harmonije. Upamo, da nam bo to v čim večji meri uspelo. Upamo, da boste na tej okrogli mizi dali tej vladi spodbude.

Opravičujem našega predsednika vlade, doktorja Andreja Bajuka, ker ima neodložljive obveznosti. Vendar to ne zmanjšuje v naših očeh vašega srečanja, tega dogodka, vrednosti in teže sporočil, ki jih boste naslovili Sloveniji in slovenski vladi.

Želim vam obilo uspeha pri delu in da se ob letu ponovno srečamo.

Pred začetkom okrogle mize so udeleženci tabora obudili spomin na pred kratkim umrlega monsinjora Ignacija Čretnika, dolgoletnega dušnega pastirja, ki je s svojim delom bogatil slovensko skupnost v Parizu. Spominske besede o njem je spregovorila umetnostna zgodovinarica gospa Verena Koršič Zorn, ki je z družino dolga leta preživela v Parizu.

Spomin na pokojnega msgr. Ignacija Čretnika

(Verena Koršič – Zorn)

V ponedeljek, 10. aprila, je v Parizu odšel po večno plačilo prelat msgr. Ignacij Čretnik. Svoj zadnji dom je našel na velenjskem pokopališču, nedaleč od svojega priljubljenega rojstnega Šmartina pri Šaleku na Štajerskem, kjer živijo, kot se je rad pošalil, najboljši Slovenci.

Gospod prelat je bil do leta 1993 dušni pastir za Slovence v Parizu, lanskega aprila pa se je vrnil v ljubljeno Slovenijo, kamor mu je bil do osamosvojitve vstop prepovedan. Bil je eden tistih ljudi, ki mu za usodo domovine ni bilo vseeno: nosil jo je ves čas v srcu, se živo zanimal za dogajanje v njej, molil zanjo in jo skušal ohranjati živo v ljudeh, ki so mu bili kot izseljenskem duhovniku zaupani. Gospod Čretnik je po vojni oral ledino glede oskrbe velikega števila ljudi, ki so morali zapustiti svoj dom. Globoko je spoznal nepopisno duševno stisko teh nedolžnih žrtev, ki so se v obupu zatekale k njemu po tolažbo, najrazličnejše nasvete in pomoč. V sebi je poleg duhovniškega poklica moral združevati še službo socialnega delavca, podpornika v gmotnih stiskah, iskatelja zaposlitev, urejevalca uradnih listin in še marsikaj. Kako hudi so bili tisti časi, dokazuje dejstvo, da o tem g. Čretnik ni rad govoril, saj bi bilo za vse preveč boleče. Škoda! Z njim je tako odšel v grob dovršen del zgodovine prvega povojnega izseljenstva.

G. prelat je gledal v prihodnost. Čutil je, da je njegova prvenstvena naloga lajšati ljudem bolečino ob izgubi domovine, kar je tudi sam izkusil, hkrati pa jim omogočiti čim hitrejšo vključitev v nove razmere in novo okolje. Pri tem je ljudi spodbujal, naj ohranijo ponos, da so Slovenci in kristjani in da lahko tudi v tujini pomagajo preizkušani domovini. Sam je o tem pisal v razne francoske revije in tako seznanjal svet o teh problemih. Francijo je odlično poznal, saj jo je nešteto krat prekriziral na svojih pastoralnih poteh in vedel za vsakega Slovence, ki mu jo je usoda namenila za drugo domovino. Nepozabni so trenutki ob odprtju Slovenskega doma v Parizu, ko so se g. Čretniku uresničile želje, ki jih je nosil v srcu od prvih povojnih let. Slovenci so v francoski prestolnici končno dobili svoj drugi dom, kjer so se lahko od tedaj nemoteno razvijale kulturne in šolske dejavnosti. Seveda je marsikoga v domovini ta velika pridobitev motila. Tudi s tem v zvezi je moral g. Čretnik marsikaj prestati. G. prelat je podpiral vse, kar je vodilo k povezovanju Slovencev, utrjevanju njihove narodne zavesti, ljubezni do maternega jezika in kulture, pa tudi vsega kar je širilo vedenje o Slovencih med večinskim narodom. Prav zaradi tega si je vedno prizadeval, da so bili Slovenci navzoči pri vseh pomembnejših verskih in kulturnih pobudah v Parizu, prizadeval si je, da so tudi Slovenci dobili polurno oddajo v slovenščini na nadškofijskem radiu v Parizu. Posebno dobrohotno pa je s pokojnim g. Vinkom Žakljem, ki je dolga leta skrbel za slovensko skupnost v Belgiji in delno na Nizozemskem, podprl zamisel o ustanovitvi Sveta slovenskih krščanskih izseljencev v Evropi. Vsako leto se je udeležil Višarskih srečanj, ki jih je Svet organiziral v avgustu na Sv. Višarjah najprej v cerkvenem župnišču, kasneje v Domu Lamberta Erlicha, pridobitvi neutrudnega g. Vinka Žaklja. V letih, ko je bil še greh razmišljati o samostojni Sloveniji, sta jo g. Čretnik in g. Žakelj v svojih vizijah že ustvarila in nosila v srcu. Ko je bil narejen tudi ta odločilni korak, sta se z ljudmi trudila, da bi samostojno Slovenijo čim prej mednarodno priznali. Tudi tega Slovenija do danes še ni prav ovrednotila.

G. Nace Čretnik je ljubil gore. Vedel je, da se tam Božja bližina še bolj razodeva. A v tej ljubezni je tudi njegov življenjski slog, ki se ni zadovoljeval s povprečnostjo, ampak je težil navzgor, k vedno novim ciljem; to dokazujejo predvsem njegovo pastoralno delo med Slovenci v Parizu, Franciji in Evropi in njegovo prizadevanje za narodno in kulturno rast Slovencev v tujini.

Dragi g. prelat, naj vam Vsemogočni bogato povrne za vse skrbi, trpljenje, prizadevanje, ljubezen in delo - dolga leta ste izgorevali za ljubljene Slovence in Slovenijo.

Upati je, da se bo kdaj našel človek, ki bo delo g. Naceta Čretnika in drugih zaslužnih izseljenskih duhovnikov pravilno osvetlil in ovrednotil, da bo ostalo kasnejšim rodovom za zgled, zgodovini pa vir za nadaljnje proučevanje.

UVOD V 7. TABOR SLOVENCEV PO SVETU

Dr. Branko Zorn

(dolgoletni kulturni delavec v Parizu, ki se je pred leti z družino preselil v Slovenijo)

Predragi!

Bivša Jugoslavija spada med države z velikimi premiki ljudi.

Čeprav radi razlikujemo med politično in ekonomsko emigracijo, so vzroki in posledice le-te podobni: državljani so bili nezadovoljni v lastni državi in se je pod pritiskom umaknil, moral se prilagoditi tujemu okolju.

Vzrokov nezadovoljstva je več in velikokrat se prepletajo. Jasno je, da je intelektualci nekomunist moral oditi, ker je bil vitalno ogrožen. Težko pa se sprjaznim z mislijo, da so bili povojni izseljenci le ekonomski emigranti. V letih po vojni so nastale migracije v sami državi iz podeželja v mesta, zaživela je industrializacija. V tistem času se krepijo napetosti z Rusijo in vohuni doživljajo največje uspehe. Od leta 1950 nataliteta v Sloveniji pada. Slovenija je ena redkih evropskih držav, ki ni poznala *Baby booma* v letih 50 – 60. Nekateri raziskovalci so napisali, da so izseljenci iz povojnega obdobja pustolovci. Da se ljudje 20 ali 30 let po dogodku radi tako predstavljajo, je razumljivo. Da to raziskovalci napišejo v obliki strokovnega dela, pomeni, da zlorabljajo zgodovinska dejstva. Danes bi rad slišal, da je »ekonomski« emigrant odšel iz domovine, ker ni prenašal tamkajšnjega socialnega in političnega okolja.

Velikokrat se sprašujem, zakaj ni bilo še več izseljencev v povojnem času, ko so svobodo misli v Sloveniji kršili kar 45 let. Različni ljudje, različna mišljenja: ne vračam se slučajno iz dežele, kjer so svobodo častili, ji dodali enakost in si zaželeli bratstva.

Človek, ki doživi izseljenstvo, je ranjen v svojem egu in v lastni podzavesti. Preveč zagrenjenosti, premalo samozavesti, izguba lastne identitete in ponosa do naroda. Dobro izhodišče je, da pozabi.

Danes pa smo zbrani, da razmišljamo o izseljenstvu. Veselimo se, ker bomo odkrili vrsto z njim povezanih dogajanj. Zgodovinarji in žive priče Slovencev, razseljeni po svetu, se boste izrazili pred slovenskim narodom. Predvsem bi radi slišali, kako negativno učinkuje izseljenstvo.

To nastane iz konflikta in sovraštva. V osebni izkaznici Republike Slovenije bi moralo biti označeno, koliko ljudi se je izselilo in zakaj. Da bi to lažje obžalovala ali vsaj priznala, bi morala Republika Slovenija postaviti v glavnih krajih izseljevanja prave spomenike z imeni in s krajem naseljevanja ljudi. Izseljenstvo ne govori v prid države. To je znak neuspeha živeti skupaj in neuspeha nasploh. Taki simpoziji so dobrodošli. Z odkrivanjem vzrokov bomo preprečili ponovni eksodus. S pravičnim spodbujanjem spomina bomo pomagali, da se Republika Slovenija in z njo državljani sprjaznijo s tem neprijetnim pojavom.

Rana, ki jo je povzročila matična država in jo doživlja izseljenec, se težko zaceli. Šele, ko se bo slovenski narod jasno izrekel o izseljenstvu in priznal nezaslišane krivice, bo izseljenec ponovno pridobil ponos in se čutil pomirjenega. Namreč priznali mu bodo, da so ideje, zaradi katerih se je boril in se moral odseliti, bile pravične.

Ostane nam velika odgovornost: bodimo pazljivi na socialni in politični mir v državi, tisto demokratično normalno stanje, ki omogoča dostojanstvo, pribori kruh za najrevnejšega izmed nas in zagotovi svobodo misli intelektualcu. Le tako bomo pripomogli, da se ne bo več ponovila tragedija izseljenstva.

Dr. Marjan DRNOVŠEK, proučuje zgodovino slovenskega izseljenstva na Inštitutu za slovensko izseljenstvo v Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU).

Spoštovani gospe in gospodje! Lepo pozdravljeni! Ena od tematik, s katerimi se ukvarjam, je proučevanje odnosa vsakokratne države, političnih strank, Cerkve in posameznikov do slovenskih izseljencev po svetu v devetnajstem in dvajsetem stoletju. Današnja tema je le en segment mojega širšega zanimanja. Trenutno sem nekje sredi raziskovalnega dela, sredi proučevanja teh arhivskih virov, ki so na razpolago v Ljubljani, predvsem arhivskih virov bivšega centralnega komiteja Zveze komunistov, političnih organizacij in pa Sekretariata za notranje zadeve. Ti viri so izredno bogati.

Nekaj utrinkov iz odnosa slovenske oblasti in Partije do povojnih izseljencev¹

Marjan Drnovšek

Petinštiridesetletno obdobje komunistične Jugoslavije je vtisnilo pečat odnosom jugoslovanske (slovenske) oblasti do izseljencev, ki je bila – zlasti do tistega dela izseljenstva, ki se ni strinjal z novim družbenim sistemom in Jugoslavijo kot tako – pod strogim očesom predstavnikov uradne ideologije (Partije) in represivnih organov (Sekretariata za notranje zadeve). Ne bi se spuščal v teoretiziranje o vprašanju o “trdih” in “mehkih” oblikah avtoritativnosti oz. totalitarnosti jugoslovanske (slovenske) oblasti, nedvomno pa je, če imamo pred očmi izseljenstvo, da do propada Jugoslavije zasledimo v tem odnosu klasične prvine totalitarizma, kot so npr. vsiljevanje uradne ideologije in nadzor nad tistimi, ki so postali njej nasprotni, podpiranje samo Jugoslaviji in njenemu sistemu zvestih izseljenskih društev, njihovih medijev, šol in podobno, uporaba vseh propagandnih sredstev za prikazovanje Jugoslavije in njenega sistema v najlepši luči, zamolčevanje ustvarjalnih dosežkov na vseh področjih v vrstah njim nasprotnih izseljencev in kaznovanje tistih, ki so v domovino prinašali npr. njihova umetniška in literarna dela, uvajanje represivnih ukrepov in

¹ Nekoliko razširjen tekst predavanja, ki sem ga imel pod naslovom “Odnos totalitarne oblasti v matični domovini do povojnih izseljencev” na VII. taboru Slovencev po svetu, 17. junija 2000, v Zavodu sv. Stanislava v Ljubljani.

“nagajanje” vsem, ki niso bili lojalni (tako tudi njihovim sorodnikom v domovini), skratka, anatema vseh, ki se niso opredeljevali za edino in uradno komunistično ideologijo, samoupravljanje in neuvrščenenost Jugoslavije pod vodstvom karizmatičnega vodje Josipa Broza Tita.

V Jugoslaviji je bil – kljub drugačnemu družbenemu razvoju v primerjavi z drugimi državami na vzhodni strani železne zavese in od šestdesetih let večji odprtosti v svet – vendarle trdno zasidran ideološki konstrukt, ki je obravnaval tujino (zlasti zahodni /kapitalistični/ svet) z nezaupanjem, večkrat s sovraštvom, poudarjajoč stalno nevarnost z njene strani za obstoj in razvoj političnega oz. družbenega sistema v državi. Zato se je veliko govorilo in pisalo o t. i., in mnogokrat neoprijemljivem, “zunanjem sovražniku”. Na drugi strani se je jugoslovanski režim zavedal lastnih slabosti in nepravilnosti, ki jih je v glavnem pripisoval t. i. “notranjemu sovražniku”. Izseljence (v najširšem pomenu besede) so povezovali z obema, na eni strani kot sprejemljive za vplive s strani “zunanjega sovražnika” Jugoslavije, politično emigracijo pa so obravnavali kot njihov integralni del, in s tem tudi kot možnega potencialnega povezovalca ali spodbujevalca “notranjega sovražnika”. In v tem kontekstu moramo obravnavati odnos jugoslovanske (slovenske) oblasti in Partije do vseh izseljencev, ekonomskih in političnih, z upoštevanjem dejstva, da je bila meja med njimi mnogokrat nejasna, prepletajoča in zarisovana po različnih menjajočih se kriterijih, odvisno od zunanje in notranje politične ali ekonomske situacije.

Že samo bežen pregled partijskih arhivskih dokumentov (Arhiv Republike Slovenije, Dislocirana enota I) potrjuje misel, da je vladajoča Partija dajala pečat in oblikovala politiko do slovenskega izseljenstva v celoti in ne samo do slovenske politične emigracije (SPE), kar se marsikdaj misli. Snovalec politike je bil lahko samo eden, izvajalci pa so biti številni, od družbenopolitičnih organizacij, raznih uradov in komisij pri republiški upravi, društev, tja do univerze, raziskovalnih inštitutov in mnogo drugih. Posamezniki iz omenjenih področij so sodelovali tudi pri oblikovanju njene politike kot poznavalci tematike, marsikdo med njimi pa je postal tudi njen izvajalec med izseljenci, npr. kot konzularni predstavnik v tujini, spremljevalec kulturnih skupin med izseljenci in mnogokrat vestni zapisovalec odnosov posameznih emigrantov ali skupin do režima v Jugoslaviji, kot gostujoči profesor ali študent na tujih univerzah, in še bi lahko naštevali.

Čeprav z različno intenziteto je bila politika jugoslovanske (slovenske) oblasti do izseljenstva vseskozi od zgoraj usmerjena in je ostro delila med prijatelji ("našimi") in sovražniki ("drugimi"). Če naredimo okvirni prerez skozi petinštiridesetletno povojno obdobje, lahko opredelimo odnos slovenskih oblasti (vsaj Partije) do izseljenstva kot odnos, prvič, do **predvojnih izseljencev**, ki so bili (a) lojalni, to je naklonjeni novi Jugoslaviji oz. Sloveniji in njenemu režimu ali (b) nenaklonjeni oz. vsaj mlačni do novih družbenih in političnih sprememb v domovini, in drugič, do **povojnih izseljencev**, to je do (a) povojnih beguncev in kasnejših beguncev (zlasti v petdesetih letih), ki so zapustili Slovenijo, prvi, ker so jo morali, in drugi, ker v njej niso hoteli živeti zaradi raznih pritiskov in nestrinjanja z obstoječim (oboje poznamo pod imenom SPE), do (b) novega ekonomskega izseljenstva v 60. in 70. letih, in ne nazadnje do (c) bega možganov, (mimogrede povedano: v vrste politične emigracije so uvrščali tudi slovenske informbirojevske emigrante, vendar so vedno ločevali obe skupini SPE.) Ponoviti pa moram, da so jugoslovanske in slovenske oblasti v bistvu obravnavale in delile vse izseljenstvo z dveh vidikov, to je, prvič, njihove naklonjenosti (lojalnosti) družbenemu sistemu in državi Jugoslaviji, in drugič, z vidika njihovega nasprotovanja režimu in Jugoslaviji.

Glede slednje omenjenih se nam postavi vprašanje: ali so nasprotniki režima in Jugoslavije iz slovenskih izseljenskih vrst predstavljali tisto realno nevarnost, da so bile reakcije s strani jugoslovanskih oblasti ves povojni čas tako ostre? Dr. Andrej Bajuk je v intervjuvu za Mladino izrekel: "Veste, politična emigracija je bila bolj obsedenost jugoslovanskega režima kot neka stvarnost, ki naj bi ogrožala njegovo stabilnost."² Gledano z vidika Jugoslavije je bila SPE res videna "manj ambiciozna", kot zasledimo v delu Milana Boškovića³, hkrati pa tudi manj naklonjena terorizmu in drugim "subverzivnim ekstremnim aktivnostim", kot zasledimo v eni od analiz Sekretariata za notranje zadeve republike Slovenije na začetku osemdesetih let. Vendar moramo poudariti, da so SPE ves čas obravnavali kot sestavni del jugoslovanske politične emigracije, kar je vodilo do mnogih posploševanj in poenotenosti politike, neupoštevajoč dejstva, da je npr. izražanje svojih pogledov nestrinjanja z režimom s pomočjo orožja nekaj drugega kot z objavo članka v emigrantski reviji. Gledano z očmi Beograda je bila ob številnih notranjih težavah (nestabilnostih) v času po Titovi smrti aktivnost jugoslovanske politične emigracije grožnja za obstoj režima v Jugoslaviji. In takih stanj je bilo še nekaj po letu 1945.

² Intervju z dr. A. Bajukom v Mladini, št. 23, 5. junija 2000, str. 29.

³ Milo Bošković, Antijugoslovenska fašistička emigracija Beograd-Noví Sad 1980, str. 8.

Glede nasprotnikov komunizma in Jugoslavije je bil odnos političnih in oblastnih organov ves čas trden glede njihovega načelnega odklanjanja, besednega blatenja, zamolčevanja, nestrpnosti in nezaupljivosti in se bistveno ni spremenil do razkroja Jugoslavije. Poskusi “odprtih vrat” ali celo “dialoga” s strani slovenskih oblasti so še stvar raziskav, vtis pa je, da so bile te akcije bolj ali manj neuspešne. (Omenim naj misel msgr. Janeza Puclja z okrogle mize, da so bila tovrstna vabila na “sodelovanje” naravnana bolj v smeri “podreditve” kot enakopravnega delovanja.) Gledano s časovnega vidika je bil odklanjajoči odnos včasih bolj in drugič manj oster, vsaj na zunaj. Z vidika številčnega obsega pa je bila pozornost vedno bolj usmerjena samo na intelektualno jedro SPE, ki je bilo politično (vedno protikomunistično) dejavno oziroma samoslovensko obarvano (samostojna Slovenija) ali v iskanju kompromisa v konfederativni ureditvi Jugoslavije.

Omenimo nekaj utrinkov v odnosu slovenskih oblasti (Partije) do SPE.

Vida Tomšič je že leta 1959 ugotavljala, da se je SPE diferencirala na del, ki se je zlival z ekonomskim izseljenstvom in “nam ni nasproten”, nato del, “ki je nasproten” in je “oporišče obveščevalne službe proti nam”, in tretji del, ki poskuša prevzeti vodstvo v starih izseljenskih organizacijah, pri čemer navaja kot primer hrvaško izseljenstvo. Vendar svoja razmišljanja zaključí: “To bi se nam lahko zgodilo tudi v slovenskih organizacijah, ako ne bi vodili neke ofenzivne politike diferenciacije in izolacije političnih sovražnih elementov.”⁴ Opozorim naj na terminološki vojaški žargon, ki mu sledimo tudi kasneje, npr. “borba” (“ofenziva”) proti SPE, “sovražnik” oz. “sovražni elementi” ipd.

Zakon o amnestiji (1962) je omejil SPE na “najhujše vojne zločince in organizatorje protijugoslovanskega delovanja v tujini”. (Po tem zakonu amnestije niso bili deležni neposredni izvrševalci in organizatorji hudih vojnih zločinov in ubojev, organizatorji in pobudniki sovražne dejavnosti iz tujine proti ureditvi FLRJ, pripadniki sovražnih političnih in drugih organizacij v tujini.) S tem so bili ostali povojni begunci in begunci iz petdesetih let nekako “priključeni” ekonomskemu izseljenstvu. Vedeti moramo, da je vsaka ilegalna zapustitev Jugoslavije do začetka šestdesetih let pomenila avtomatično uvrstitev beguncev v

⁴ Arhiv Republike Slovenije, Dislocirana enota I (AS), Zapisnik Izvršnega komiteja CK ZKS Slovenije, 4. 12. 1959, š. 14.

krog politične emigracije, čeprav so se že leta pred tem politiki zavedali, da so med njimi tudi ekonomski emigranti. (Npr. leta 1956 je Stane Kavčič izrekel: “Med begunci je mnogo kvalificiranih in visokokvalificiranih delavcev ... Legalizirati ekonomske emigracije sedaj ni mogoče.”⁵) Zato so se zavzemali za zamenjavo represivnih ukrepov z metodo protipropagande, s katero naj bi prikazovali tujino v temnih barvah. Vsaj Partija je videla vzroke za omenjeni val begunstva v prikazovanju tujine v svetlih barvah, to je v ekonomski (tuji) propagandi in avanturizmu ljudi. Leta 1963 se je SPE formalno in dejansko odpovedala nasilnemu delovanju proti Jugoslaviji oziroma je svoje delovanje prenesla na področje propagandnega delovanja z uporabo metod političnega delovanja.⁶

V šestdesetih letih se začne novi val ekonomskega izseljevanja, katerega del je – po navedbah jugoslovanskih oblasti – v tujini postal “mlačen” ali celo nasproten režimu v Jugoslaviji. Glede odnosa do SPE pa zasledimo leta 1966 bolj ostro stališče: “Kadar se konservativne sile kjerkoli v naši družbi povezujejo s politično reakcionarnimi inozemskimi silami in s politično emigracijo, ne bomo uspevali z demokratičnim, strpnim idejnim ‘dialogom’. Kadar hoče kdorkoli rušiti osnove socialističnega sistema in noče razreševati protislovij na bazi samoupravljanja, je treba reagirati hitro, energično in ostro”.⁷ Ekonomsko izseljenstvo pa je postalo sredstvo v boju s SPE. Leta 1968 je Štefan Brajnik izrekel: “Orientacija, da je izseljenstvo naše orožje za bitko s politično emigracijo, mora biti prisotna v vseh diskusijah.”⁸ Tega leta so na Državni varnosti (DV) v Ljubljani ocenjevali, da je pripadalo SPE kar 20.261 izseljencev, z zanimivo pripombo: “Prav nobenega dvoma ni, da politična emigracija v takem obsegu za službo DV ne predstavlja objekta, ki bi ga kazalo permanentno in v celoti spremljati.” To naj bi bilo delo družbenopolitičnih institucij in organizacij “... sicer bi ostalo zoperstavljanje negativnim vplivom politične emigracije v najširšem smislu še naprej večkrat parcialno, neefektno, celo škodljivo, nekateri pozitivni procesi v masi emigracije pa neizkoriščeni.”⁹ Iz slednjega dokumenta si za vtis oglejmo številčno analizo. Takrat so ocenjevali, da živi izven meja Socialistične federativne republike Jugoslavije 588.761 Slovencev (po govornem jeziku, ne glede na državljanstvo). Ekonomski

⁵ AS, Zapisnik seje Izvršnega komiteja CK ZKS Slovenije, 29. 10. 1956.

⁶ Milenko Doder, Jugoslovenska neprijateljska emigracija, Centar za informacije i publicitet, Zagreb 1989, str. 46.

⁷ AS, Teze za pripravo VII. kongresa ZKS, november 1966, f. 477.

⁸ AS, Komisija za idejno politične probleme, 1968, f. 694. (Zapisnik podkomisije CK ZKS za probleme emigracije in izseljenišva, 7. 3. 1968.)

⁹ AS, Komisija za idejno politične probleme, 1968, f. 694. (Slovenska politična emigracija, Republiški sekretariat za notranje zadeve, 10. 1. 1968.)

emigraciji so prištevali 388.500, manjšinam 180.000 in politični emigraciji že omenjenih 20.261 oseb. Od slednjih je bilo po “svoji nagnjenosti” 1.731 “lojalnih”, 11.939 “sovražnih”, 4.928 “nezainteresiranih”, 98 “prijateljsko razpoloženih” in 1.463 “neznanega stališča”. (Opomba: dva sta se zapisovalcu nekam izgubila, saj nam daje seštevek skupno vsoto 20.159 oseb.). In kje so živeli? V Argentini 1.979, Avstraliji 1.464, Avstriji 3.519, Belgiji 287, Franciji 1.015, Italiji 1.221, Kanadi 2.927, Zahodni Nemčiji 3.972, ZDA 1.931, na Švedskem 270, Veliki Britaniji 408 in drugih državah in neznano 2.268. Presenetijo nas točne številke, ki nam postavljajo dilemo, ali so napisane “na pamet” ali pa narejene na podlagi točnih evidenc (dosjejev), ki so jih vodili na Republiškem sekretariatu za notranje zadeve?

Tako klasično SPE (iz povojnega obdobja) kot tudi omenjeni “novi” del SPE so Partija in oblastni organi v Sloveniji obravnavali skupaj z delovanjem Cerkve v izseljenstvu. Velik del ekonomske emigracije je obiskoval verske obrede in se udeleževal kulturnih prireditev, otroci dopolnilnega pouka, raznih predavanj, skupnih letovanj in drugih družabnih prireditev, ki so bile organizirane v okviru Cerkve. Toda javno izražanje vernosti v tujini, neudeleževanje uradnih državnih proslav, npr. dneva republike ipd., ali prireditev, ki jih je organizirala Slovenska izseljenska matica, so že bili znak za opreznost in nadzor nad njimi s strani jugoslovanskih predstavništev v tujini. In celo več, v strogo zaupni “oceni idejnopolitičnih razmer med našimi delavci, ki so na začasnem delu v tujini” iz leta 1977 preberemo: “Znano je, da slovensko politično emigracijo v evropskem prostoru deloma nadomešča emigrantska duhovščina, ki je do samoupravne Jugoslavije popolnoma sovražno nastrojena”¹⁰, hkrati pa ugotavlja, da so po letu 1972 med izseljence začeli prihajati duhovniki iz domovine, ki so “jugoslovanski in slovenski patrioti” in niso sodelovali s SPE. Kot t. i. “sovražna aktivnost” emigrantske duhovščine je bila mišljena njihova “politična aktivnost”, ki je bila v mnogih primerih “resna ovira za učinkovitejše delo patriotično usmerjenih zdomskih klubov”, kar lahko še večkrat preberemo v partijskih dokumentih o odnosu Cerkev in izseljenstvo.

Že omenjena sedemdeseta leta so bila tudi zelo razgibana. Že leta 1973 je bila na predsedstvu CK ZKJ in SFRJ sprejeta “strategija in usmeritev v družbeno akcijo doma in v tujini”. Vzrok: strah pred izgubo zvestobe jugoslovanskih državljanov v tujini do Jugoslavije

¹⁰ AS, 10. seja komisije, 24. 2. 1977, a. e. IV/2778.

in njenega družbenega sistema. Veliko število jugoslovanskih in slovenskih delavcev na delu v zahodnoevropskih državah je usmerilo pozornost Partije tudi na delo komunistov med izseljenci (1981 govore o 300 slovenskih komunistih-izseljencih, deset let pred tem o 301). Profesionalni partijski delavci naj ne bi skrbeli samo za ohranitev zvestobe Partiji med komunisti-izseljenci, ampak kot aktivisti delovali med vsemi izseljenci, vse v duhu: "Naloga komunistov in vseh organiziranih dejavnikov na tujem in doma je, da med ljudmi na tujem ohranimo dobro politično razpoloženje."¹¹ V sedemdesetih letih se bolj jasno soočita tudi koncepta unitarističnega in nacionalnega organiziranja izseljenskih društev. Slovenska Partija je nastopila proti unitarističnim poskusom in se pri tem sklicevala na mnenje Edvarda Kardelja, ki se je zavzemal za organiziranje izseljencev na nacionalni osnovi (1977). Nasprotja med Beogradom in Ljubljano so bila prisotna tudi na tem področju, da ne omenjam stalno ponavljajočega se očitka slovenskih izseljencev, da na jugoslovanskih predstavništvih v tujini ne razumejo slovenskega jezika, kar je povzročalo izseljencem nemalo problemov (npr. pri podaljševanju potnih listov, reševanju mnogih življenjskih problemov itd.) Kljub poudarkom na nacionalnem pa sta idejnopolitična osveščenost in zvestoba neuvrščeni Jugoslaviji ostala temelj pri "delitvi" slovenskih izseljencev na "naše" in ostale. Da je omenjeni problem obstajal, nam potrjuje svojevrstno zanikanje, da ta problem sploh obstaja. Poglejmo si citat iz strogo zaupne informacije o nekaterih nerešenih vprašanjih s področja dela z delavci, začasno zaposlenimi v tujini (1975): "Zelo delikaten in v praksi ne povsem presežen je problem oblike organiziranja delavcev v tujini, ki je često napačno predstavljen: jugoslovanska ali nacionalna društva. V praksi je dalj časa prevladovalo mnenje, da so društva lahko organizirana samo kot jugoslovanska društva. To mnenje očitno tudi danes še ni povsem premagano in se pod raznimi oblikami ponovno poskuša uveljaviti. Naše stališče je, da so oblike združevanja stvar konkretnega interesa delavcev (društva so lahko jugoslovanska, nacionalna, krajevna, športna, profesionalna in podobno), pri čemer predstavljajo osnovo za združevanja predvsem vsebina in interes delavcev: prostovoljnost združevanja, odprtost društev za vse zainteresirane delavce ne glede na njihovo narodnost, patriotičen in samoupravni socialistični Jugoslaviji pozitivno usmerjen odnos društev ter sodelovanje in koordinacija z drugimi društvi glede skupnih vprašanj."¹² Pri tem moram poudariti, da so bila mnenja o organiziranosti izseljenskih društev marsikdaj različna, vendar enotna o njihovi ideološki usmerjenosti.

¹¹ AS, Zapisnik 76. seje Predsedstva CK ZKS, 19. 1. 1981, a. e. IV/3942.

¹² AS, IK CK ZKS, a. e. IV/819.

Pomembno prelomnico predstavlja čas po smrti Josipa Broza Tita maja 1980. V tem času je bilo ponovno veliko govora o družbeni "samozaščiti", o "zunanjih" in "notranjih" sovražnikih. Oznake za JPE v celoti so ostale še vedno ostre: kontrarevolucionarna, revanšistična, nacionalistična in "tudi deloma fašistična politična skupina". Njen skupen cilj pa je bil "rušenje političnega in družbenega sistema socialističnega samoupravljanja v SFRJ". In kakšne so bile oznake za SPE: klerikalno usmerjena, kontrarevolucionarna v težnji uvedbe "buržoazne pluralistične družbene ureditve ob dominaciji katoliško usmerjenih političnih strank" v okviru "nekakšne konfederacije" ali "v večjem ali manjšem obsegu izražajo tudi separatistične težnje".¹³ In kakšen naj bi bil "boj" proti njej na začetku osemdesetih let? Najvažnejša izhodišča so bila:

- a) z utrjevanjem notranje ekonomske stabilnosti kot garanta slabitve "sovražne aktivnosti", tako zunanjega kot notranjega sovražnika,
- b) s krepitvijo politične aktivnosti, zlasti na področju "obveščanja in propagande" ("Pri tem moramo ne le prestreči sovražnikove akcije, temveč tudi ofenzivno nastopiti, da bi preprečili nove sovražnikove načrte in akcije ... Obveščanje je najprimernejša oblika spodbujanja in mobilizacije zavesti, krepitve discipline in odgovornosti delovnih ljudi in občanov, torej najprimernejše sredstvo za ustvarjanje pozitivne družbene klime ter preprečevanje vseh družbi škodljivih dejanj zunanjega in notranjega sovražnika."),
- c) z "ofenzivnim in organiziranim nastopom naših varnostnih sil" v preprečevanju "španovije med zunanjim in notranjim sovražnikom",
- d) s krepitvijo milice,
- e) s krepitvijo samozaščite in medijske angažiranosti, in
- f) s "politično budnostjo" vseh občanov republike Slovenije.¹⁴

Leta 1989 je v Zagrebu izšla knjiga Milenka Dodra z naslovom Jugoslovenska neprijateljska emigracija in sicer v seriji Anatomija zavjere, v kateri so izhajala dela o prevratnem protijugoslovanskem delovanju notranjega in zunanjega sovražnika. Del pozornosti so posvetili tudi SPE, ki jo je avtor ocenjeval za čas nastajanja knjige na okoli 20.000, od teh 5000 aktivnih in stalno delujočih proti Jugoslaviji. Pozornost, posvečena delovanju SPE (podobno kot makedonskim političnim emigrantom) pri avtorju ni velika, saj

¹³ AS, Sovražna aktivnost jugoslovenske politične emigracije, 18. 5. 1981, a. e. IV/4755.

¹⁴ AS, Nekateri ukrepi iz ocene dejavnosti zunanjega in notranjega sovražnika, š. 51.

mu je bila v odnosu do srbske, hrvaške in albanske politične emigracije minorna, nevredna večje pozornosti, kar je avtor tudi posebej poudaril.¹⁵ Kakor koli že, odnos jugoslovanskih in slovenskih oblasti in političnih organizacij do SPE je bolj ali manj še bela lisa v našem znanstvenem vedenju, saj je več del o njej nastalo med SPE samo, še bogatejša pa je publicistična in umetniško-literarna produkcija na omenjeno problematiko. Čas je, da se tudi o tej in v času komunistične Jugoslavije manj znani tematiki med širšimi krogi ljudi, spregovori tudi v jeziku znanosti, v želji objektiviziranja te - še danes - tako občutljive tematike.

Dr. Andrej Vovko z Inštituta za biografiko in bibliografijo v Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU)

Dr. Andrej VOVKO se že dolgo časa ukvarja s slovensko šolsko zgodovino. Kot ravnatelj Slovenskega šolskega muzeja si je prizadeval, čeprav ni bilo uradno, ker je bilo še v prejšnjem sistemu, da slovenske izseljence vključijo v slovenski šolski prostor. Enako si je prizadeval za slovenske izseljence na izseljenskem inštitutu ZRC SAZU, kjer je bil prvi predstojnik. Še pred letom 1990 je navezal nekatere stike s politično emigracijo, ki jih nasledniki še vedno gojijo.

Referat je omejil predvsem na današnje učbenike, ki veljajo v Republiki Sloveniji. Šolstvo ni vse, je pa začetek vsega.

Kako naši učbeniki prikazujejo izseljence

Znani slovenski ljudski pregovor pravi, da zna Janez to, kar se je kot Janezek naučil. In kje naj se Janezek v veliki meri uči, če ne v šoli? Naše zanimanje je tokrat posvečeno podatkom, ki jih dobijo slovenski osnovnošolci in dijaki v učbenikih za zgodovino in zemljepis, ki so izšli v Republiki Sloveniji po njeni osamosvojitvi v letu 1991. Prepričan sem, da je tak pregled teme vreden pozornosti, saj se odnos kakega naroda oziroma države do lastnega izseljenstva lepo pokaže tudi po teži, ki je izseljenskim vprašanjem namenjena v šolskih učbenikih. Zavedam se, da tako časovno kot področno zožen pregled seveda lahko nudi zgolj zelo ozko oz. delno podobo in da bi ga bilo za celovitejšo predstavitev treba razširiti, tako na druge šolske predmete kot tudi podaljšati nazaj v obdobje pred letom 1991. To slednje je vseeno doseženo do neke meje, saj gre pri precej predstavljenih učbenikih za ponatise del, ki so prvič izšla pred omenjenim letom.

¹⁵ Milenko Doder, o. d., str. 207.

Predstavitev začejam s pregledom učbenikov za zgodovino in to za osnovne šole. Glede na zgodovinska obdobja, ki jih poučujejo v omenjenih dveh razredih, naj bi učbeniki za 7. razred vključevali pojav izseljevanja v 19. stoletju in do I. svetovne vojne, tisti za 8. razred pa izseljevanje med obema vojnoma in po 2. svetovni vojni. Podobno naj bi izseljenstvo obravnavali v 3. oz. 4. razredu gimnazij ali srednjih šol, le časovna ločnica med njimi je, kot kaže pogled v najnovejše učbenike, premaknjena nekoliko nazaj na mejo 19. in 20. stoletja.

Učbenik priznanih slovenskih zgodovinarjev starejše generacije dr. Ferda Gestrina in dr. Vasilija Melika *Zgodovina za 7. razred*, ki sem ga pregledal, je že zgoraj omenjeni ponatis dela izpred leta 1991. Avtorja sta predstavila vzroke za začetek množičnega izseljevanja konec 19. stoletja: krizo kmečkega prebivalstva po industrijski revoluciji, ki so jo povzročili odkup po odpravi z odkupom fevdalnih bremen, odpravljenih leta 1848, premajhne možnosti za nov zaslužek doma, kjer ni bilo blizu primernih tovarn. Začela se je selitev za zaslužkom v večja središča habsburške države, v bližnje ali bolj oddaljene evropske dežele ali pa v Ameriko, kar je zajelo ponekod zelo velik delež prebivalstva. Navajata Belo krajino, Dolenjsko, Notranjsko, tudi Dalmacijo, čeprav je odstavek v poglavju učbenika, namenjenemu zgodovini slovenskih dežel. Dejstva, da so se ljudje izseljevali v tujino, ker je bilo premalo domačih tovarn in že omenjena področja največjega izseljevanja, so v učbeniku predstavljena zelo poudarjeno v mastnem tisku in v posebnem odstavku.¹⁶

Po letu 1991 je nastal učbenik za 7. razred osnovne šole *Vzpon meščanstva*, ki sta ga pripravila zgodovinarja srednje generacije dr. Maja Žvanut in dr. Peter Vodopivec. V poglavju, posvečenemu izseljevanju konec 19. stoletja, podobno povezujeta ta pojav s krizo kmečkega stanu, poglavje ima zato značilen naslov: *Vasi se praznijo: Izseljevanje v Ameriko*. Avtorja navajata težave kmečkega prebivalstva na slovenskem ozemlju, ki je bilo podobno kot v številnih drugih evropskih deželah, poudarjata, da je bilo ljudi vedno več, zaslužek pa vedno manjši in da so bili prizadeti predvsem mladi kmečki sinovi in hčere, ki so ostajali brez zaslužka, doma, predvsem v mestih, pa je bilo vedno težje najti delo. Naglašata, da se je v zadnjih desetletjih 19. in v začetku 20. stoletja »vse več ljudi odločalo, da si delo poiščejo v Južni Ameriki ali Avstraliji, predvsem pa v Združenih državah Amerike.« Naj ob tem navedem, da pri tem ne omenjata nemških pokrajin Porurja in Westfalije, kamor se je konec 19. stoletja izselilo precej Slovencev, predvsem rudarjev, medtem ko v tem času in do obdobja po letu 1945 izseljevanja Slovencev v Avstralijo do 1945 praktično ni bilo.

Dalje avtorja navajata ugotovitve, da je »Amerika veljala za obljubljeni deželo, kjer je bilo lahko z nekaj sreče obogateti«, da so se na pot čez Atlantik podajali pripadniki najrazličnejših narodov, največ prebivalci dežel, kjer je bil razvoj industrije prepočasen, da bi se lahko zaposlili vsi, ki so iskali delo. Naglasita, da je število izseljencev naraščalo po letu 1870, da je izseljevanje potekalo preko francoskih, belgijskih in nemških pristanišč, (vsaj za Slovence in druge državljane habsburške monarhije, delno pa tudi za izseljence iz vzhodne Evrope zunaj te države, bi veljalo omeniti kot izhodiščno pristanišče tudi Trst), omenjata natrpne parnike, ki so mlade moške in žene, včasih pa tudi cele družine prevažali v novo domovino tako masovno, da se je prebivalstvo ZDA v obdobju 1850-1900 potrojilo od 23 na 76 milijonov. Poglavje je zelo primerno ilustrirano z oglasom ljubljanskega izseljenskega posrednika Edvarda Tavčarja, ki reklamira potovanje v »kajuti 3. reda v New York« na parniku George Washington, ki je upodobljen v omenjenem oglasu.¹⁷

¹⁶ Ferdo Gestrin, Vasilij Melik, *Zgodovina za 7. razred*, DZS, Ljubljana 1992, str. 89.

¹⁷ Maja Žvanut, Peter Vodopivec, *Vzpon meščanstva*, *Zgodovina za 7. razred osnovne šole*, Založba Mihelač + Nešević, Ljubljana 1995, str. 185.

V zgodovinskem učbeniku za 8. razred *20. stoletje*, ki sta ga napisala Branimir Nešović in dr. Janko Prunk, je izseljenstvu namenjeno posebno poglavje *Slovenci po svetu*. V njem avtorja uvodoma navajata, da se je v več kot stoletju od 1857 do 1971 po ocenah iz Slovenije izselilo nad pol milijona Slovencev, med njimi več kot polovica že pred prvo svetovno vojno. Za čas po drugi svetovni vojni naglašata, da kaže razlikovati dve obdobji, do konca petdesetih let in po šestdesetem letu. Potem, ko ne posvetita nikakršne pozornosti znatnemu izseljevanju Slovencev med obema svetovnjima vojnama, o izseljevanju po koncu vojne leta 1945 zapišeta, da so v prvih povojnih letih pri izseljevanju prevladovali predvsem politični vzroki, da je neposredno po vojni odšlo iz Slovenije okoli 12.000 ljudi, povečini ilegalno, saj so bile meje zaprte. V povojnem obdobju je domovino zapustilo okoli 20.000 ljudi. Večina se je izselila v čezmorske države, Južnoafriško republiko in zahodnoevropske države. Med »čezmorskimi državami« bi nedvomno zaslužila poimensko navedbo Argentina.

Za drugo obdobje izseljevanja po letu 1945 navajata, da so se Slovenci izseljevali »predvsem zaradi ekonomskih razlogov, zlasti z obrobja republike, ki je zaostajalo v razvoju«, izseljevanje pa povezujeta tudi z gospodarskimi reformami, ki so zavrle zaposlovanje. Kot področja izseljevanja brez posameznih imen (omeniti bi veljalo predvsem Zahodno Nemčijo, pa tudi Francijo, Belgijo, Švedsko...) navajata predvsem zahodnoevropske države, manj čezmorske (spet bi veljalo navesti vsaj Avstralijo in Kanado), ter skupno število izseljencev »nad 40.000«, da je bilo izseljevanje sprva začasno, povečini pa se je spremenilo v trajno izselitev in da so med izseljenci prevladovali visoko kvalificirani delavci in visokošolsko usposobljeni strokovnjaki.

Posebno rubriko sta avtorja v poglavju namenila Svetovnemu slovenskemu kongresu (SSK). V kratko predstavitev te organizacije sta vključila izsek iz njenega programa, sprejetega na kongresu 28. junija 1991, sliko s tega kongresa, ter navedla še, da so se ga udeležili delegati z vsega sveta, da si SSK prizadeva povezati »vse Slovence, ne glede na to, kje živijo in kakšnega prepričanja so«. Ob tem navedeta tudi, da ima daljšo tradicijo pri tem povezovanju slovenskih izseljencev Slovenska izseljenska matica, »vendar jo del na tujem živelih Slovencev odklanja zaradi povezanosti s komunistično oblastjo«. Navajata tudi tretjo ustanovo, ki v Republiki Sloveniji skrbi za Slovence po svetu in sicer posebno ministrstvo pri Vladi Republike Slovenije. (V ponatisih učbenika po odpravi slednjega bi to dejstvo lahko popravila oz. dopolnila z novim stanjem – obstojem Urada za Slovence po svetu pri ministrstvu za zunanje zadeve).¹⁸

Ko začnemo pregled predstavitve izseljenstva v učbenikih za srednje šole, naj uvodoma navedem, da v *Učnem načrtu za zgodovino v gimnazijah*, ki ga je izdal Zavod Republike Slovenije za šolstvo Ljubljana leta 1996, o izseljenstvu ne najdemo nobene omembe.

V zgodovinskem učbeniku Ivana Grobelnika za 3. razred srednjega izobraževanja, ki je podobno kot že omenjeni učbenik dr. Gestrina in dr. Melika ponatis dela, nastalega pred letom 1991, so slovenskemu izseljevanju namenjeni trije stavki in pol v poglavju *Socialno razslojevanje in migracije*. Veliko več pozornosti kot temu vprašanju posveti proletarizaciji kmečkega prebivalstva, težki krizi podeželja, propadu kmetov, ki so se za zaslužkom selili v mesta. Ker tam zaradi počasi rastoče industrije niso našli zaposlitve, so se morali seliti v tujino. Navaja, da so se jim na tej poti pridružili tudi propadli obrtniki in branjevci iz mest, ki

¹⁸ Branimir Nešović, Janko Prunk, *20. stoletje*, 8. razred, DZS, Ljubljana 1993, str. 215.

jih je uničila konkurenca velikih obratov. V omenjenih izseljenskih treh vrsticah in pol navede, da je izseljevanje doseglo višek v 90. letih 19. stoletja, ko se je izselilo prek 150.000 ljudi, »kar je bil velik udarec za naš narod.« Namesto vseh slovenskih pa avtor kot edino pokrajino z izredno velikim izseljevanjem po imenu navede zgolj neslovensko Dalmacijo.¹⁹

V zgodovini dr. Boža Repeta za 4. razred gimnazij pa o številnih pestrih in perečih vprašanih o slovenskem izseljenstvu med obema vojnoma in po koncu II. svetovne vojne ne najdemo niti treh in pol vrstic teksta. Slovensko Izseljenstvo je predstavljeno zgolj s ponatisom razglednice *Zadnji pozdrav pred odhodom v Ameriko* s podobo parnika in z reklamo zastopnika prekomorske ladijske družbe Holland - Amerika v Ljubljani Eduarda Kristana s »Kolodvorskih ulic št. 41« v Ljubljani.²⁰

V geografskih učbenikih za osnovno šolo bi glede na razporeditev snovi podatke o slovenskem izseljenstvu v Evropi pričakovali v učbeniku za 6. razred, o naših rojakih zunaj Evrope v učbenikih za 7. razred, podobno delitev na ločeno obravnavanje Evrope in zunajevropskega sveta pa zasledimo tudi v učbenikih za gimnazije oz. srednje šole.

Pričakovanje glede slovenskih izseljencev v Evropi se v učbeniku Slavka Brinovca za 6. razred žal ne uresniči. Osnovnošolci lahko iz njega izvejo le, da je v zahodni Evropi »veliko pomanjkanje delovne sile po drugi svetovni vojni ... omogočilo zaposlitev ljudem, ki so prihajali predvsem iz južne Evrope«.²¹

Nekaj več podatkov o slovenskih izseljencih v zunajevropskem svetu preberemo v učbeniku Ludvika Olasa in Franca Mariča za 7. razred, sicer tudi ponatisu dela izpred leta 1991. Tako navajata, da se je po drugi svetovni vojni v Avstralijo med drugimi evropskimi priseljenci priselilo tudi precej Slovencev²², da so se Slovenci močneje naseljevali v Kanadi po drugi svetovni vojni. In da živi v njej »danes po najnovejših analizah okoli 30.000 slovenskih izseljencev in njihovih potomcev, največ v provinci Ontario, v mestih Toronto, Hamilton, London in Windsor.«

Avtorja nato s slovenskimi izseljenci v ZDA opraviata kar v poglavju o Kanadi. Od mest, kjer živijo v ZDA, navajata zgolj Cleveland, sicer pa izvemo, da »Slovenci živijo večinoma v mestih«, da so zaposleni pretežno v industriji, da se ukvarjajo tudi s sadjarstvom in vinogradništvom, in da veljajo za podjetne in uspešne ljudi, da so povezani z matično domovino, da jih vežejo še sorazmerno močne rodbinske vezi, ker naj bi bil delež prve generacije priseljencev še nadpovprečno močan. Tekstu je dodana naloga, naj učenci poiščejo navedena mesta na zemljevidu ter naj ugotovijo ob katerih dveh velikih jezerih se je naselilo največ Slovencev. Prav tako je v rubriki *Pomni* ponovno navedeno, da so bogati naravni viri Kanade in velike možnosti za naseljevanje privabile veliko priseljencev, med njimi tudi Slovencev²³. Ob vsem tem, seveda upravičenem, navajanju Kanade bi avtorja lahko posvetila nekoliko več pozornosti zgodovinsko in po obsegu veliko pomembnejšemu priseljevanju Slovencev v ZDA. Kljub vsemu pa so ZDA vsaj omenjene, medtem ko o priseljevanju Slovencev v Južno Ameriko, predvsem v Argentino osnovnošolci ne najdejo niti besedice.

¹⁹ Ivan Grobelnik, Zgodovina 3, Srednje izobraževanje, DZS, Ljubljana 1994, str. 185.

²⁰ Božo Repe, Naša doba, Oris zgodovine 20. stoletja, Učbenik za 4. razred gimnazij, DZS, Ljubljana 1995, str. 23.

²¹ Slavko Brinovec, Zemljepis za 6. razred osnovne šole, Mladinska knjiga, Ljubljana 1994, str. 150.

²² Ludvik Olas, Franc Marič, Zemljepis za 7. razred osnovne šole, Mladinska knjiga, Ljubljana 1995, str. 105.

²³ Prav tam, str. 130.

Le kakšno besedo več zvedo o slovenskih izseljencih v Evropi in zunajevropskih državah njihovi starejši srednješolski kolegi. Tako avtorji Slavko Brinovec (urednik), Borut Drobnjak, Mirko Pak in Jurij Senegačnik v *Geografiji Evrope* navajajo selitve prebivalstva v tej celini in zdomstvo kot njihovo posebno obliko. Dalje omenijo, da se začasna zaposlenost v tujini pogosto spremeni v trajno in da je največ tujih delavcev v Nemčiji, Franciji, Švici, Avstriji in Belgiji, med državami, od koder prihajajo, pa je zgolj omenjena tudi Slovenija brez kakršnega koli drugega podatka.²⁴

Avtorji navajajo Nemčijo kot tipično priseljitveno državo, v kateri je konec 1991 živel 5,9 milijona tujcev ali 7,4% vsega prebivalstva. V okviru tega omenijo, da je v Nemčiji delalo okrog 40.000 Slovencev, skupaj z družinskimi člani pa jih je tam živel okrog 60.000²⁵. O ostalih evropskih državah, kamor so se priseljevali Slovenci, v učbeniku ni nobene besede.

Zelo na kratko in hudo pomanjkljivo so slovenski izseljenci zunaj Evrope omenjeni v učbeniku Slavka Brinovca (urednik), Marjana M. Klemenčiča, Franca Lovrenčaka in Matjaža Jeršiča, *Regionalna geografija sveta*. Omenjeni so le v Avstraliji. Avtorji navajajo, »po neuradnih podatkih je med sedanjimi 17,5 milijona avstralskih prebivalcev tudi približno 25.000 Slovencev z družinami in potomci«²⁶. Kje so se izgubili slovenski izseljenci v ZDA, Kanadi, Argentini, Južni Afriki...?

Podatki o slovenskih izseljencih in slovenskem izseljenstvu, ki jih ne najdemo v geografskih in v veliki meri tudi ne v zgodovinskih učbenikih pa so zelo primerno in temeljito predstavljeni v učbeniku dr. Ivana Gamsa *Geografske značilnosti za srednje šole*.

Omenjeni temi je posvečeno posebno, obsežno poglavje z naslovom *Slovenski izseljenci v tujini*, ki je s podnaslovi ob straneh teksta razdeljeno v štiri podpoglavja. Prvo podpoglavje je posvečeno najstarejšemu slovenskemu izseljevanju v bližnje ali bolj oddaljene tuje kraje v času habsburške monarhije ter prve in druge Jugoslavije. Predstavljeno je izseljevanje Slovencev v Hrvaško, še posebej v Zagreb, v Srbijo, zlasti v Beograd, v Bosno in Hercegovino in v sklopu kolonizacije v Vojvodino, kjer so se naselili okoli Vršca. Poudarja novo dejstvo, da so vsi ti po osamosvojitvi Slovenije postali del tujine.

Avtor nato predstavi izseljevanje Slovencev v prvi polovici 19. stoletja, ko so se zaradi zaostajanja slovenskega dela Štajerske v industrializaciji selili v rudarska in železarska središča v avstrijski srednji in zgornji Štajerski, in v druge pokrajine monarhije, predvsem v Gradec, na Dunaj, v Celovec in v Trst. Omeni tudi pomembno dejstvo, da so slovenske izseljence v tujini pred I. svetovno vojno uvrščali med Avstrijce, po I. svetovni vojni pa med Jugoslovane, pa tudi med Italijane, če so se izseljevali iz te države. Poudari, da prav zaradi tega ni znano natančneje število slovenskih izseljencev in da v članku zato navaja predvsem različne ocene tega števila iz literature.

²⁴ Slavko Brinovec (ur.), Borut Drobnjak, Mirko Pak, Jurij Senegačnik, *Geografija Evrope*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1996, str. 27.

²⁵ Prav tam, str. 123.

²⁶ Slavko Brinovec (urednik), Marjan M. Klemenčič, Franc Lovrenčak, Matjaž Jeršič, *Regionalna geografija sveta*, Mladinska knjiga, Ljubljana 1996, str. 142.

V naslednjem podpoglavju predstavi slovenske izseljence, ki so si najprej našli novo delo v tujini v rudnikih in železarnah, največ v Porurju in Westfaliji, kjer naj bi jih bilo več deset tisoč, vendar so se naselili razkropljeno in se zato že v drugi ali tretji generaciji v veliki meri asimilirali. Omenja tudi slovensko naseljevanje na Nizozemskem, v Belgiji (tudi iz Beneške Slovenije) in v Franciji, kjer so v znatni meri opravljali dela na polju (predvsem Prekmurci). Navede že omenjene številčne ocene sicer v precej nedoločenem časovnem okviru »tedaj in pozneje naj bi se« v Nemčijo izselilo 50.000, v Francijo okoli 58.000, v Belgijo 8500 in na Nizozemsko 6.000 Slovencev.

Naslednje podpoglavje je posvečeno slovenskemu izseljenskem iskanju »boljšega kruha po drugih kontinentih«. Avtor navaja, da so se Slovenci v obeh Amerikah naselili predvsem v podobnem klimatskem okolju, kot so ga zapustili doma - v zmerno toplem pasu Severne in Južne Amerike, največ v Kanadi in ZDA, v slednji zlasti iz Kranjske, velik del izseljencev pa je našel delo v železarnah in rudnikih. Poudari pomen Clevelanda kot središča narodnostne in kulturne dejavnosti Slovencev v ZDA ter podobno vlogo Toronta v Kanadi. Navede, da se je v ZDA skupno vselilo okoli 250- do 300 tisoč Slovencev, v Kanado okoli 30.000. Dalje predstavi podatek, da od 124.000 oseb, ki so 1990 prijavile slovenski etnični izvor, 61% živi v državah Ohio, Pennsylvania in Illinois, ter pomembno in v drugih na teh straneh obravnavanih učbenikih skoraj v celoti zamolčano dejstvo, da se je v ZDA in Kanado starejšemu občasnemu priseljevanju pridružilo po letu 1945 politično izseljevanje iz Slovenije, ki je privedlo tudi več inteligence.

Podobno nadpovprečno podrobno označi slovensko izseljevanje v Južno Ameriko, tako v Brazilijo, Urugvaj in Čile, kot tudi v Argentino, kamor se jih je naselilo največ in sicer pred 1. svetovno vojno zlasti Primorcev (tudi v času med obema svetovnim vojnama, česar pa ne navede), v to državo pa »se je usmeril tudi val politične emigracije po letu 1945«. Poudari tudi v drugih učbenikih povsem zamolčano dejstvo, da je v Argentini, Kanadi, ZDA in Avstraliji najnovejše izseljenstvo prispevalo k ohranitvi slovenskega jezika ter da je narodnostna zavest slovenskih izseljencev visoka tudi zato, »ker tudi njihove nove države podpirajo multikulturalnost«. (Naj dodam, da seveda v različni meri v posameznih državah.)

Sklepno podpoglavje avtor posveti zelo zanimivemu načelnemu razmišljanju o tem, kdo je Slovenec? Poudarja, da je število ugotovljenih Slovencev v zamejstvu in preostali tujini odvisno od upoštevanja nekaterih temeljnih izhodišč: maternega jezika, občevalnega jezika pri izseljencih doma, pogovornega jezika na splošno, obvladanja slovenskega jezika, priznanja, da so slovenske narodnosti, da so njihovi predniki po poreklu Slovenci ali da so po poreklu Slovenci oni sami. Naglasi tudi stališče, ki se bolj uveljavlja v zadnjem času, namreč da med slovenskimi izseljenci v tujini in v zamejstvu zaradi naraščanja mešanih zakonov in obiskovanja tujejezičnih šol vedno bolj narašča tudi vsakodnevno neuporabljanje slovenskega jezika ali celo njegovo neznanje, to pa ni več absolutna ovira, da se ljudje ne bi priznali za Slovence kot državljani držav, v katerih živijo. Končuje, da je po oceni na svetu še okoli četrta milijona izseljencev, matična Slovenija pa »skuša v novejšem času sonarodnjake v tujini trdneje povezati v slovensko kulturno skupnost«.²⁷

²⁷ Ivan Gams, Geografske značilnosti Slovenije za srednje šole, Mladinska knjiga, Ljubljana 1996, str. 85-86.

Dobro se zavedam, da ta zelo skopi prikaz predstavitve slovenskega izseljenstva v delih slovenskih šolskih učbenikov kar kliče po poglobitvi in razširitvi, vendar pa že zbrani podatki dovoljujejo nekaj, ne posebno optimističnih zaključkov. Če se današnji šolarji v slovenskih šolah o slovenskem izseljenstvu poučijo zgolj iz podatkov, objavljenih v predstavljenih učbenikih, potem je, ob častni izjemi predvsem učbenika dr. Gamsa, njihovo znanje o enem od ključnih vprašanj ne samo slovenske preteklosti, ampak tudi slovenske sedanjosti, hudo pomanjkljivo. Tako okrnjeno znanje bo nujno in nikakor ne pozitivno vplivalo na njihovo mišljenje in delovanje potem, ko bodo zapustili šolske klopi.

Kljub temu pa tvegam ugotovitev, da stanje le ni tako črno, kot zgloda na prvi pogled. Po eni strani sem prepričan, da znani rek, da »šolstvo ni vse, ampak je začetek vsega«, pomeni tudi, da se učimo tudi zunaj šole. Po drugi plati pa menim, da so med našimi sedanjimi učiteljicami in učitelji na vseh šolskih stopnjah v znati meri navzoči tisti, ki se omenjenih učbenikov ne drže »kot pijanec plota« in da iz svojega splošnega znanja o slovenskih izseljencih dodajo kako besedo več.

Naj za konec nekoliko za šalo, nekoliko zares ugotovim še, da imajo kljub omenjenim relativno pičlim podatkom slovenski izseljenci še srečo, saj so jo v naših učbenikih odnesli neprimerno bolje kot velika večina najvidnejših slovenskih izseljenskih osebnosti. Zgolj za ilustracijo, ki že meji na tragikomično anekdoto, naj omenim, da v slovenskih učbenikih za zgodovino, med njimi v vseh tistih, ki smo jih prelistali v tem prispevku, ni niti besedice o velikem Frideriku Ireneju Baragi.²⁸

²⁸ Moderator okrogle mize prof. Jože Mlakar je opozoril »na priročnika našega profesorja (Škofijske klasične gimnazije) Roberta Jernejčiča z naslovom Zgodovinski viri, ki je po moji skromni oceni iz tega vidika zelo pogumna predstavitev zgodovine.

»Slovenski izseljenski duhovnik in matična domovina«

Msgr. Janez PUCELJ delegat slovenskih izseljenskih duhovnikov v Nemčiji in predsednik slovenskih izseljenskih duhovnikov v Evropi:

Sem vsekakor manj strokovnjak kot ostali govorniki, vendar če kaj pomeni delo iz ljubezni in veselje pri delu z izseljenci, potem pregovor »Majhna žaba daleč skoči« drži.

Nekaj misli, ki jih iz svojega dela ter iz dela duhovnikov v evropskem izseljenstvu, lahko zagovarjam.

Republika Slovenija – mati ali mačeha Slovincem po svetu

Domovina je mati

Domovina je lahko po svoji naravi le mati, samo to je domovina. Domovina in mati je v pomenu, ki ga želim izreči temu spoštovanemu zboru najprej, enoznačen pojem. Mačeha sploh ne more biti, ker so v prvotnem pomenu domovine vsi, ki so njeni, le njeni, naj bodo otroci ali posinovljenci. Vsi imajo po naravnem pravu v njenem naročju svoje lastno mesto in bivanjsko pravico.

Domovina je moja dežela, moj narod in moji ljudje. Vendar ne tako, da bi bila dežela sama zase že domovina. Dežela, narod, ljudje, to postane domovina v sprejemanju od otroštva in nadaljnjem razraščajočem spoznavanju, da nam je podarjena njena dosedanja zgodovina, kultura in duhovnost kot izhodišče za osebno uresničitev in ustvarjalnost. Domovino imamo, ko se tega zavemo. Izročena nam je vsem brez naših zaslug in brez pogojev, takšna je, kot je, z vsem, kar lahko da na razpolago od svojega bogastva vsakemu kot njegovo osebno doto in šanso.

Domovina je nenadomestljiva za celotni razvoj človekove osebnosti. Kulturna dediščina domovine je človeku enkratna možnost. Prav tako pa je tudi velika zahteva. Darovana je kot življenje. Dana nam je v svojem cvetu in sadovih, slabostih in nadlogah v našo in njeno rast. Razmerje osebne odgovornosti do domovine je tudi os globoko čustvenega doživljanja, razumevanja in vrednotenja domovine kot človeku osebno lastne in obenem skupne.

Domovina ni le moja, je naša. Ta »naša« je izključujoča stvarnost domovine. Samo občestvena ima namreč svoj obstoj in svojo enkratnost. Če ni občestvena, je le zasebna sanja in nič več. Domovina je domena narodne skupnosti v zgodovini in sedanjosti, je vsebina nacije, ko se oblikujejo konture narodnega telesa in sistem varovanja njegovih vrednot, ki jih vzpostavi in uveljavi pred drugimi etnijami najbolj učinkovito v neodvisni državi. Zadnji čas imamo na ta način domovino tudi Slovenci in vsi prebivalci naše dežele in se šele začinjamo spominjati našega, karantanskega državnštva pred 1000 leti in vsega, kar je bilo in je tudi danes zanj neobhodno potrebno in je pri drugih narodih že dolgo uveljavljeno.

Te domovine mi ne more nihče vzeti, če je sam ne zapustim, zatajim ali zavržem.

Moja domovina kot »raj mojega spomina« - tu sedaj govorim kot izseljenec - pa je seveda umeščena v naš čas in naš svet. Izročena je v roke oblastem vseh vrst, kulturnikom vseh vrst, mogotcem vseh vrst, kristjanom in ateistom vseh vrst in kar je še tega na tem božjem in našem svetu, skratka dobrim in slabim ljudem – vseh vrst.

Zemeljska domovina – o tej tukaj teče beseda – je nekaj prigodnega, spremenljivega. Raste in umira, se dviga in pada, napreduje in omahuje. Ta domovina je pokvarljivo blago kakor vse na svetu. Tako kot narod niha med vzponi in razdori, se lahko dogaja tudi domovini.

V demokratičnih razmerah se notranja moč domovine meri po tem ali se večina ljudi v njej dobro počuti, ali so pravno zagotovljene in s strani oblasti razglašene, spoštovane in varovane osnovne človekove vrednote, njegova čast in pravice.

Če tega v domovini ni, se dogaja nasilje nad posamezniki in skupinami. Nasilje nad njo samo naredi domovino mačeho, tedaj ne more več delovati kot domovina-mati. Ko zaradi nasilja človek ne ve, kaj je ali kje je njegova »domovina-mati«, ne more ne dežele, kjer biva, pa naj bo domača ali tuja, ne katere druge imeti za mater. Ostaja sirota, brezdomec, tujec na vsem svetu. Taki ljudje so in, če kdo kaj bolj pozna razmere v današnjem svetu, ve: ni jih malo - ljudi brez domovine, brezdomcev in brezdomincev.

Domovina in oblast

Domovina je mati, dokler se lahko kot taka razdeljuje vsem.

Deklaracija človekovih pravic poudarja tudi pravico do domovine. Nihče si je ne sme prisvojiti tako, da oporeka, omejuje ali celo onemogoča domovinsko pravico drugim, svojim bratom, sicer se dogaja krivica odvzemanja domovine posameznikom ali celim skupinam njenih prebivalcev. Imeti domovino je neodtujljiva človekova pravica.

Največ ljudi izgubi domovino zaradi nasilja, najpogosteje zaradi egoističnega poželenja po oblasti, ki se uveljavlja z nasiljem.

Krivica in nasilje je, če posameznik ali skupina ljudi razmahne oblast tako, da si domovino izključujoče lasti in ji onemogoča, da bi se v sebi lastni moči izkazovala s svojimi naravnimi in pristnimi dejanji in ugodnostmi za mater vsem svojim, ki ji pripadajo po rodu in s srcem. To so samozvani zavojevalci domovine, dejansko njeni zanikovalci. Domovina se znajde v rokah roparjev in nasilnikov in ne more delovati kot mati.

Slovenija v bratskem objemu totalitarne komunistične oblasti je bila enemu delu slovenske migracije izrazito mačehovska, drugemu le pogojno mati. Pogoje so določali seveda oblastniki. Domovina v rokah totalitarnega reda je na mnogih področjih prenehala delovati kot domovina-mati. Postala je mačeha.

Slovenski izseljenski duhovniki povojnega časa so spremljali pota slovenske emigracije od njenega exodusa ob koncu vojne pa preko vseh naslednjih valov slovenskega povojnega migracijskega procesa iz domovine. Prvi so delili z begunci pred totalitarno revolucijo isto usodo. Kasneje je bilo več duhovnikov posvečenih zunaj domovine in ti so sprva prevzemali nalogo duhovne oskrbe slovenskih migrantov.

Prvi begunski migrantje so bili nedvomno nasilno oropani domovine. Totalitarna oblast se je vzpostavljala s krvoločnim pobijanjem vseh, ki so ji bili nasprotni ne le z zunanjim odporom ampak tudi v mišljenju in čutenju. Naslednji valovi so bili bolj ali manj povzročeni z nasiljem represivnega odnosa totalitarizma do človekove osebne svobode, veroizpovedi in življenja po veri, pravice do prostega javnega nastopa in govora, kulturnega delovanja, odmaknjenega uradni ideologiji, želje po privatni lastnini in samostojnem podjetništvu ipd...

Cerkev in duhovniki v teh razmerah niso uživali prijaznih dejanj in priznanj domovine.

Izseljenski duhovniki, dejavni izven neposrednega dometa oblasti domovine, pa so bili še posebej tarča javnih napadov in negativnih karakteristik v domovini. Sodelovanja ni bilo mogoče vzpostaviti na človeka vreden način. Ljudska oblast je tudi za izseljenstvo zbrano v cerkvenih skupnostih, iznašla hitro trd primež, ki je hromil njihove moči. Pod plaščem skrbi za Slovence po svetu je organizirano razbijala enotnost slovenskih skupnosti z ideološkimi nastopi med izseljenci. Propagando za sistem in komunizem je razglašala za velika domoljubna dejanja in ohranjanje slovenstva med njimi. V resnici je šlo za razdiranje in uničevanje narodnozavednega delovanja, ker ni bilo v skladu z njihovo predstavo o slovenskem človeku.

Duhovniki so imeli resnično veliko težav z izseljenskimi organizacijami in posamezniki, ki so delovali pod okriljem ustanov t.i. 'skrbi in pomoči izseljencem in zdomcem iz domovine'. Ni se dalo priti do nikakršnega dogovora, čeprav so nam vedno ponavljali samo eno in isto, da je treba sodelovati. Nekajkrat se je dogodilo, da je skušal ta ali oni duhovnik sodelovati predvsem na kulturnem področju, pa se je vedno znova pokazalo, da je beseda sodelovanje imela en sam pomen: podrediti se. Izkušnja duhovnikov je bila ena sama, da je namreč s totalitarno oblastjo kakor s hudobo: ne smeš začeti debatirati z njim. Vedno izgubiš, če se spustiš na raven dogovarjanja in sodelovanja. Med nami se je utrdilo prepričanje, da ni dobro, če ti hudič zakuri mrzlo sobo. Ni prijetna ta toplota, topleje je ostati na mrazu.

Domovina v takih razmerah svojega materinstva do izseljencev ni mogla izživeti. Bila je pohabljena.

Po preobratu k demokratizaciji, samostojnosti in neodvisnosti se je slovenskemu izseljenstvu domovina takoj začela kazati v drugačni podobi. Ljudje, ki so v imenu vseh treh vej oblasti kaj naredili zanj, so začeli uveljavljati ta načela tudi do vseh skupnosti. Tako smo postali duhovniki sogovorniki z njimi podobno kot voditelji društev, šol, kulturnih skupin. Pomnožitev zahtev je sicer povzročala nekaterim nekdanjim privilegirancem nekaj jeze, vendar se je kmalu pokazalo, da je s spretnim manevriranjem uspelo mnogim ohraniti nekatere stare prijateljske vezi, ki so z liberalno oblastjo vse boljše spet delovale po nekaterih preizkušenih poteh.

Duhovniki smo seveda lahko uveljavili vsaj nekaj enakopravnosti do izseljenskih župnijskih skupnosti. In to je bilo neprimerno več kot nekdanje zaničevanje poštenega dela in sodelavcev. Vedeli smo in videli, da je pot do pravičnega delovanja države-domovine dolgoročen proces. Ni bilo težko videti, da dobra volja in pošteno prizadevanje celo državnih sekretarjev ne uspeva, če ni v vladi in državnem zboru pravega odnosa do izseljencev. Toliko bolj je treba poudariti osebno zavzetost v mukotrpnih postopkih uveljavljanja poštenega pristopa države do vseh skupin izseljencev in njih voditeljev. Ravno v tem smo odkrivali razlike tudi med dosedanjimi sekretarji Urada za slovenske izseljence, zdomce in zamejce pri ZM RS.

Mlada država-domovina je izseljencem v nekaj zanje bistvenih stvareh ostala in ostaja nematerinska, mačehovska. Prav izrazito so deležni tega spet tisti, ki so vsa povojna leta prejeli največ udarcev iz t.i. domovine. Neurejena področja so nam vsem poznana.

Državljanstvo: kdor ima svoje rad, bo našel tudi zakonske in mednarodno pravne variante za primeren odgovor na izrazito poudarjeno pričakovanje mnogih izseljencev, da postanejo državljani ljubljene Slovenije. Vladi države Slovenije se ni zdelo vredno niti na statistični ravni zbrati podatke, koliko ljudi se poteguje za dokument, ki pomeni pripadnost in podaništvo. Vsak ve, da državljanstvo ne pomeni le privilegijev in čustvenega odnosa, ampak tudi odgovornost in dolžnost. Naša država je pod liberalno oblastjo pri mnogih rojakih popolnoma zapravila svoj kredit.

Pravnost sodnega sistema in poprava krivic, ki jih je storil prejšnji režim z montiranimi sodnimi procesi ter s tem v zvezi denacionalizacija in vračanje krivično odvzetega premoženja je naslednja tema, kjer se domovina ni izkazala za mater, izrazito izseljencem. Ti ljudje niso tako nespametni, da ne bi znali sklepati: zanikaš pravico do državljanstva, pa ljudje nimajo nobene možnosti, da bi vložili zahtevek po vrnitvi premoženja. Te preprosto razvidne razlage so postale v izseljenstvu pogost komentar o slovenski pravičnosti v novi državi.

Ne bom našteval. Kajti naštetu je bilo že velikokrat in vedno eno in isto.

Ali zahtevajo izseljenci preveč? Ali pa je morda naša domovina tudi glede izseljenstva še vedno sama sebi nesporazum?

Krivi niso samo drugi. Mi sami je ne smemo pustiti v teh stvareh na cedilu. Domovina namreč ne more kar naenkrat sama po sebi spet postati vsem mati. Postaja pa lahko na način rasti in preobraževanja. Ljudje, ki nam danes vpijejo po parlamentu in po gostilnah, da se je treba kot hudiča bati ideološkosti in da je najbolj napredna stvar, tako rekoč ideal neideološkost države in družbe, ti dobro vedo – tako kot mi – da je neideologija tudi ideologija. In da je ta ideologija krepko obvladovala dosedanji razvoj slovenske samostojnosti in precej po svoje usmerila razvoj demokratizacije pri nas. Delati je torej treba, da se uveljavljajo ob etabliranem centru vpliva in politične moči še drugačni močni centri javnega življenja našega naroda. Potem bodo nastajale razmere, kjer se bo lahko slovenski človek po svoji presoji opredeljeval, kaj hoče imeti na oblasti. Danes je to še vedno skoraj nemogoče, ker je medijsko nasilje preveč enoumno. Ni se nam uspelo odločno, kakor zahteva resnicoljubno samospoštovanje, odmakniti komunističnim časom.

Odmik od tega pa je edina uspešna formula demokratičnega razvoja. Samo tako bo domovina prebrodila sedanjo nejasnost o sebi in našla tudi dovolj moči, da se opredeli po pravičnejših načelih do svojega izseljenstva, ki ji trenutno ostaja še precej odmaknjen, nekakšen 'ne bodi ga treba'.

Izseljenec je danes še ne more povsem prepoznati kot domovino-mater.

Tako mislimo izseljenski duhovniki. In poskušamo delati, kakor smo delali do sedaj. Ni nam treba spreminjati vsebine našega dela – danes odrešuje isti evangelij kakor včeraj -, poskušamo pa slediti, kakšne načine nam narekuje ta čas. Pri tem nas tako kot velikokrat naše kolege doma obsodijo, da se gremo politiko. Nam se zdi naše delo veliko več kot le to.

Prof. Jože MLAKAR: Hvala lepa, gospod Janez Pucelj za zanimivo predstavitev vašega dela v zdomstvu in za vaše izkušnje. Zlasti mi je bila všeč vaša misel, da nam domovine nihče ne more vzeti, domovino lahko le zapustimo. Hkrati pa ste tudi opozorili na hudo kršenje človekovih pravic, namreč na odvzem domovine, na odvzem pravic do domovine. Samo še opozorilo, kakšen vpliv ima propaganda na naše otroke, ker lažje verjamejo trobilom kot pa lastnim staršem, kakšna je bila zgodovina in kaj se je v njej dogajalo.

Mag. David TALJAT voditelj Slovenske katoliške misije v Nici: Tudi sam se kot izseljenski duhovnik v svojem razmišljanju pridružujem kolegu Janezu Puclju, ne toliko po strokovnosti kot po osebnem doživljanju te resničnosti naših ljudi po svetu in predvsem njihovega spremljanja. Moje razmišljanje se dotika tega zelo pomembnega vprašanja asimilacije in integracije - vključitev v novo okolje.

Izseljenski duhovnik v soočenju z integracijo in asimilacijo svojih ljudi

V naše mišljenje se največkrat vpisuje tehnična predstava o dinamiki migracij, ki naj bi sledila neizprosni zakonitosti treh vidikov, katere današnji teoretiki vprašanja migracij najpogosteje naglašajo kot nekakšen zakon postopnega oblikovanja nove socialne identitete. Ti vidiki so dovolj znani:

- adaptacija oz. prilagoditev novemu okolju,
- integracija oz. vključitev in
- asimilacija oz. stopitev z nekim socialnim okoljem.

Moj namen ni, da bi spodbijal, saj ta opredelitev vsaj okvirno drži. Vendar pa me kot izseljenskega duhovnika zanima predvsem ozadje, lahko bi rekel globina tega dogajanja, ki nas sili, naj iz analiziranja preidemo v učinkovito delovanje.

Srečanje z dušo naših ljudi po svetu me je že dodobra prepričalo, da se še vedno nahajamo v osrčju nikoli rešenega filozofskega vprašanja, koliko zrn moramo imeti, da ne govorimo več o posameznih zrnih, temveč o kupu. V ozadju pristopa k našim ljudem po svetu je namreč navzoča velika kompleksnost in ne le preprost prestop iz nižje v višjo prestavo. Tako se z vsakršnim etiketiranjem hitro dodobra uštejemo in zlahka poškodujemo resničnost.

Pred približno desetimi leti sem pripravljal diplomsko nalogo o zdomcih in izseljencih. Ob tej priliki sem tedanjim izseljenskim duhovnikom poslal poseben vprašalnik in eno od vprašanj je bilo posebno izzivalno: »Koliko časa bo v vašem okolju še potreba po prisotnosti slovenskega duhovnika?« Zanimivo je, da si je samo drzno optimistična manjšina upala poseči v prihodnost za več kot 10 let. Danes si spričo osebne včlenjenosti v delo za naše ljudi po svetu ne bi več upal zastavljati podobnih vprašanj, niti nanja odgovarjati. Ljudje sami mi preprosto dajejo vedeti, da nas potrebujejo in bolj kot se zanimamo in se trudimo zanje, bolj je močna njihova odzivnost, tako z verskega, kakor tudi z narodnostnega vidika.

Po drugi strani pa naletimo pri svojem delu na številna presenečenja, ki se skoraj izogibajo logiki današnjega časa in kažejo na globoko čutenje, ki je zasidrano v ljudeh in tesno povezano z njihovim človeškim in duhovnim ravnovesjem. Navajam, kar se mi je zgodilo nedavno: Po telefonu me je poklicala neka gospa s Korzike, ki je prišla po opravkih v

Nico. Ta rojakinja mi je bila do tedaj popolnoma neznana. Njena želja je bila, da bi bila prvič v življenju pri slovenski maši. Ker tisti dan še nisem maševal, sem ji z veseljem lahko ustregel. Na moje veliko začudenje je sodelovala s slovensko molitvijo in odgovori. Pozneje mi je povedala svojo zgodbo: Hči slovenske matere iz našega zamejstva in očeta Italijana, rojena na Korziki, po poklicu operna pevka, še nikoli ni bila v Sloveniji in tudi njen mož je Korzičan, povrh pa ni nikoli imela stikov z drugimi rojaki. A redko srečam osebo, ki bi mi s tako ljubeznijo in povrh v dovolj lepi slovenščini s ponosom govorila o svojih koreninah. Preprosto mi je povedala. »Ljubila sem svojo mater, ki mi je kot največji dar zapustila vero in ljubezen do domovine. Vse to sem prenesla tudi na svoje lastne otroke.« Zazdelo se mi je, da pred seboj vidim utelešeno Cankarjevo triado: »mati-domovina-Bog«.

Povedano postavlja na majave noge tudi kakršnekoli časovne napovedi o prihodnosti pastoralnega in narodnega dela za naše ljudi po svetu. Gotovo nas čut odgovornosti objame še toliko bolj, če smo sposobni razumeti svoje poslanstvo v širšem okviru. Jasno je, da smo čisto osebno izseljenski duhovniki pogosto v zadregi, ker čutimo, da marsikaj umira. In zagotovo bi bila škoda še večja, če bi se postavili na stališče konzervatorjev preteklosti. Subjekt naše skrbi ni Slovenec, ki se, ali naj bi se izgubljal – beri asimiliriral – v tujem okolju in za nas kot tak počasi postaja brezpredmeten. Naša skrb je najprej živi človek, ki je v tem trenutku morda ponosen zaveden Slovenec, morda je Slovenec, ki slabo ali sploh ne govori jezika svojih staršev, morda je otrok narodno mešanega zakona ali ga samo še skromno čutenje povezuje z njegovim izvorom, morda pa spada celo v družbo številnih navideznih brezbriznežev, za katere se zdi, da je njihov bog le trehuh ... In konec koncev: celo tisti, ki skušajo zavestno postati odpadniki od slovenstva, niso izvzeti iz naše odgovornosti. Oseben stik, človeška bližina in krščansko pričevanje delajo prave čudeže.

Identiteta naših ljudi – tu mislim predvsem na potomce slovenskih staršev – je vse manj slovenska v strogem pomenu besede. Izseljenski duhovnik, ki bi vztrajal na nekih okostenelih idejah o narodnosti identiteti, se med njimi vsekakor ne bi znašel. Njihova identiteta je namreč narodnostno, kulturno, nazorsko in duhovno pluralna. In tudi, če bi se zdelo, da so vseeno še dodobra prepojeni s slovenskim duhom, se njihova osebna izgrajenost že močno razlikuje od tiste, ki je značilna za rojake doma.

Da bi še bolj približal svoje razmišljanje osrednjemu naslovu tega tabora, se moram dotakniti dejavnika z odločilno težo. Zagotovo ni samo nekakšna krščanska iznajdba trditev, da vsak človek potrebuje ljubezen. Potrebuje ljubezen najbližjih in – nekoliko širše gledano – potrebuje ljubezen svoje domovine ter – če govorim za vernega človeka – potrebuje ljubezen Cerkev, ki ga nagovarja v njegovem človeškem čutenju in doživljanju. To je globoko zapisano v vsakem izmed nas. In ko ta tako odločilen pretok zaradi različnih razlogov začne usihati, človek išče rešitve na njemu lastne načine, tudi v negativnem odklonu od lastne identitete. Zelo močan mora biti tisti, ki ljubi, ne da bi zadostno ljubezen tudi prejemal, ne da bi bil deležen skrbi, zaupanja in odgovornosti. Lahko si samo mislimo, koliko k temu dodajajo izlivi gneva v domovini, namenjeni rojakom po svetu zgolj zato, ker niso v vsem kompatibilni s slovensko resničnostjo. Temu se pridruži še resnica, ki jo opeva naš popevkar: »Če fovšija bi gorela, bi bila v ognju cela ti, Slovenija!« Vse to verjetno ne spodbuja zanimanja za domovino, prej bi lahko rekel, da ogroža tudi tisto, kar še stoji.

V okolju, v katerem delujem za približno 2000 rojakov, že tako ali tako čutim, da se številni naši rojaki preprosto ne znajdejo v nekem zavestnem vzdrževanju lastne identitete in še toliko manj pri oblikovanju identitete svojih otrok. Temu v veliki meri botruje njihova zelo nizka raven izobrazbe in kulturne razgledanosti. Čutijo, da domovina do sedaj ni nikoli posegla v ta proces z ustrežno oporo. Večkrat se pretresljivo izrazijo: »Tujci smo tu in doma.« Kakor bi hoteli reči, da se po človeški plati nahajajo na nikogaršnji zemlji. Tudi zaradi geografske lege je južnofrancoska skupnost Slovencev zelo prepuščena sami sebi. Nikoli ni bilo nobenega slovenskega društva, slovenske šole ali druge organizirane povezanosti izven okvirov Slovenske katoliške misije. Edino stalno vez z domovino je predstavljala prisotnost slovenskih izseljenskih duhovnikov. A vsega le niso mogli storiti in opuščeno je mogoče danes čutiti.

Tako je bila slovenskim potomcem na jugu Francije žal dana idealna popotnica naproti asimilaciji. Čeprav asimilacija glede na poznejše generacije slovenskih potomcev predstavlja načelno naraven proces, postane zaradi greha opustitve in malomarnosti dokaj žalosten stvar, saj še dobršen čas ne bo pomenila harmoničnega zlitja s tujim okoljem, ker kri ni voda in ker mladim rodovom kljub vsemu ostaja zavest, da so bili prikrajšani za ljubezen, do katere so imeli pravico, niso pa imeli možnosti, da bi se v njeni toplini razvijali.

Hvalevredna je turistična akcija naše domovine »Dobrodošli doma«, s katero v počitniškem času privablja rojake na letovanje. Tako bodo imeli oz. že imajo možnost spoznati sami in povedati tudi drugim, da je v raju pod Triglavom polno biserov. Ostaja pa še veliko pomembnejših nalog. Na to me je površno opomnil tudi pogovor z našimi mladimi pred enim mesecem, ko sem opazil, da o Francetu Prešernu ne vedo povedati popolnoma nič drugega kot to, da gre za tisti veliki spomenik na Tromostovju v Ljubljani in še to, da je bankovec Ivana Cankarja veliko vreden. Zanimivo pa je, da tudi, če ne vedo, kaj vse bogati in zaznamuje našo domovino, jo iskreno ljubijo. Neko dekle iz slovensko-francoske družine mi je z zadostno resnostjo reklo: »Tisti, ki bo hotel biti moj mož, bo moral izpolnjevati en sam pogoj: da bo ljubil Slovenijo, kot jo ljubim jaz.«

Sprašujem se, KDO in KAKO bo temu osnovnemu ljubečemu čutenju sposoben še naprej omogočati nadgradnjo, osveščanje? Kdo se bo med rojaki v tujini ISKRENO zavzemal za njihovo spremljanje, za posredovanje našega bogatega narodnega in verskega izročila? Kdo bo te ljudi združeval, blažil napetosti med njimi, jim dal čutiti, da ga ne zanima njihov denar in politična usmeritev, ampak oni sami? Kdo bo podpiral, spodbujal in pomagal razvijati njihove lastne pobude? Tak pristop gotovo ni samo v pristojnosti izseljenskih duhovnikov, ker smo že po službenem poslanstvu pač dolžni tako ravnati! Povrh smo v zadnjem času izseljenski duhovniki izpostavljeni tudi vedno večjemu pritisku krajevnih Cerkva, ki trpijo zaradi pomanjkanja duhovnikov in potrebujejo naše pomoči. To pa načinja učinkovitost našega poslanstva in brez nekega razumnega zaledja iz domovine postaja za marsikatero našo skupnost po svetu usodno.

Razmišljamo o potrebnih spremembah mišljenja in istočasno tudi pristopov. Ko sem pri študiju v Parizu pripravljal nalogo na temo integracije in večkrat uporabil izraze »problematika migracij« ali »problem migrantov«, mi je mentor ob rob zapisal pomembno opazko: »Migracije niso noben problem, temveč družbeni pojav. Migranti so ljudje, ki imajo sicer precejšnje probleme, ne smejo pa biti zate problem oni sami.« Mislim, da je s tem izvrstno zadel tudi v jedro naše tematike. Mačehovstvo domovine bomo čutili, dokler bo trajal občutek, da smo za Slovenijo problem, ki ogroža državni proračun in politiko, da smo po drugi strani samo nekakšni simpatizerji Slovenije, ne pa – kar Slovenci po svetu hočemo v resnici biti – dejavni ustvarjalci sedanosti in prihodnosti naše domovine.

Prof. Jože MĻAKAR: Hvala magister Taljat za vaš prispevek. Zdi se mi, da je najbolj dragoceno to, da kljub asimilaciji ostaja optimizem, tako med izseljenci kot med duhovniki, ki delajo med njimi.

Gospod **Zorko Simčič**, rojak, ki se je vrnil iz Argentine – pisatelj, pesnik, dramatik, esejist, publicist – je spregovoril o odnosu matične domovine do slovenskih izobražencev doma in na tujem.

ODNOS MATIČNE DOMOVINE DO SLOVENSkih IZOBRAŽENCEV NA TUJEM

Zorko Simčič

Zaradi omejitve časa ekspoziciji, pa tudi zaradi poznanja problematike zgolj v vrstah politične emigracije, se bodo naslednje misli sukale v dvakrat omejenem okvirju.

Kot izhodišče: do leta 1991 je Republika Slovenija bila politični emigraciji – mačeha in sicer mačeha, ki sovraži pastorko. Od osamosvojitve in od vstopa v vsaj formalno demokracijo pa je postala nekaka mačeha, ki pa se je začela zavedati, da se ne da več biti mačeha ... To je treba priznati, čeprav je težko zakriti, da ima vsaj en del stare nomenklature tudi še danes predvsem namen politično emigracijo razvodeniti.

I - Še do nedavnega so se odločujoči politični krogi v Sloveniji vedli do rojakov po svetu v glavnem kot mačeha. Vendar pa je celotna situacija bolj zamotana, kajti zdi se, da celo mnogi, ki imajo nevtralen ali celo pozitiven odnos do izseljencev, ne pomislijo – kot bi to storila "mati" – zakaj se emigrant pravzaprav tudi še danes tolikokrat čuti v svojem pričakovanju vsaj simpatij s strani domovine - nerazumljenega. Še več: zavrnjenega. Razlogov zakaj je tako, dobro vemo, je več. Je pa na dlani, da je glavni razlog, za če že ne sovražen odnos do politične emigracije pa vsaj za antipatijo do nje, najti že v stari izkušnji. Spomnimo se le Juvenala in njegove misli o "*Turba Remi ... – Rimska množica ...*" Vendar ne gre samo za nekdanjo rimsko množico, vedno je bilo tako, in tako je tudi še danes, da se množica oklepa zmagovalcev, "srečnežev" "*et odit damnatos*" - in sovraži obsojene, ali pa vsaj ne želi imeti opravka s "premaganimi". Toda v našem primeru je treba korak dlje in si priklicati v zavest nekaj, kar so pa prav tako vedeli misleci že tisoče let pred sodobnimi psihiatri: Je namreč tako, pravi Tacit, "*da je v človeški naravi, da sovražimo tiste, katerim smo naredil krivico.*" V tem je ves odgovor, zakaj so oblastniki v matici nosili ves čas v sebi negativen naboj do politične emigracije, zakaj celo še danes pri nekaterih naravnost neprikrito sovraštvo. Da je skozi leta propagirani neresnični pogled na našo polpreteklost prenesel antipatijo do emigracije tudi na mnoge mlajše, je razumljivo in na to je bilo tudi treba računati. Če bi, samo recimo, naši osrednji izseljenski instituciji – SIM – ki jo financira predvsem država, vsaj po demokratizaciji res šlo za *bonum commune* Slovenije, bi spregovorila o svojem delovanju v preteklosti, kar seveda pomeni tudi: se opravičila za svoje skoraj petdesetletno ne le ignoriranje, ampak tudi žaljenje političnih emigrantov. Toda skoraj pol stoletja zaničevani rojaki niso doslej slišali niti osnovnega bontonskega "pardon".

Če velja doslej rečeno za splošno oznako odnosov matice do emigrantov, ti odnosi logično niso mogli biti – in tudi še danes ne morejo biti – drugačni do izobražencev. Edino metode postopanja z njimi so lahko drugačne. Sicer pa še do pred kratkim ni bilo pričakovati drugačnih reakcij: če država niti svojih gospodarskih sil v tujini ne izkoristi, kako naj bi pričakovali, da bi upoštevala svoje v tujini živeče izobražence, politike, mislece?

Za intermezzo: ko bi se mi v politični emigraciji zavedali zakonitosti prej omenjenih dveh starih odkritij – množica je vedno z zmagovalci in sovraži premagane in pa da ljudje sovražijo tiste, katerim so nekoč naredili krivico – si pred leti ne bi delali toliko iluzij, in bi nam bilo ob prehodu Slovenije v demokracijo prihranjeno marsikako razočaranje. Vsekakor pa trenutna politika do izseljencev tudi še danes ni posledica socialnih problemov (recimo: v primeru, da bi se izseljenci vračali, strah pred še večjo brezposelnostjo ipd.), ampak rezultat preproste spolitiziranosti. Šele pravna država in normalno delovanje različnih političnih strank, ki pa bi imele pred seboj res blagor dežele, ne pa osebnih ali kakršnihkoli drugih interesov, bi mogla nuditi osnovo za pravilen odnos med domovino in rojaki po svetu.

II - Na vabilu k sodelovanju pri tem taboru, je bila zaprošena tudi moja osebna izkušnja. – Sam ob vrnitvi v domovino nisem naletel na kak hujši problem. V okolju, v katerega sem prišel, tega tudi ni bilo pričakovati. Moram celo reči, da sem bil presenečen, ker so mi toliko pomagali pri reševanju težav, sredi katerih se vračajoči skoraj nujno znajde in da so med temi bili celo ljudje, ki se z mojim večkrat javno izrečenim odklonilnim stališčem do režima in do komunistične revolucije niso strinjali. Sicer pa bi bilo neinteligentno pričakovati iz vrst kulturnih ali vsaj vzgojenih ljudi nekulturen odnos do človeka, ki se vrača v domovino, ali ga celo - označiti kot tujca, kot smo prav pred kratkim bili priče. Ob takih izjavah pri najboljši volji ni več jasno, koliko gre pri teh ljudeh za pomanjkanje srčne kulture, koliko pa za čisto osnovni *manco* - intelekta. Niti v tujini rojeni otrok ni tujec, kajti tujstvo ali domačnost se ne merita zgolj po kraju rojstva. Marsikdo v Sloveniji – in praksa žal to kaže – je otrok slovenskih staršev, rojen v domovini in vendar ima do Slovenije manj pozitiven odnos kot večina naših že v tujini rojenih otrok. Oznaka tujec se torej lahko rodi samo v posebnih političnih krogih in ob posebnih situacijah. Najbrž pa bo treba vsaj v primerih, kakršen je bil moj, pomisliti na še nekaj: besedni umetnik že po svojem bistvu ne more biti konkurent drugem pisatelju, vsak je pač svet zase, medtem ko se v političnih krogih bržkone marsikdo upravičeno boji za svoj dosedanji status ...

III - Politične razmere se bodo pri nas prej ali slej uredile in problemi se bodo torej reševali, kot se pač v pravnih državah. Bi pa kazalo že danes poskrbeti, da bi se današnji mladi, jutrišnji vladajoči, pri katerih sta čut državotvornosti pa tudi narodna zavest – žal – tolikokrat skoraj odsotna, ali vsaj razvodenela, zamislili. Izkušstvo, da "*človek, ki ne čuti odgovornosti do svojih (domačih), kmalu postane suženj tujih*", žal namreč ni zraslo med kabinetnimi teoretiki. Poleg tega: ali nam dejstvo, da se celo veliki narodi zavedajo pomembnosti povezave s svojimi rojaki v tujini, res nič ne pove?

Izkušnje svetovnih organizacij, takih, ki se ukvarjajo z odhajanjem ljudi v tujino (Rafaelova družba) ali onih, ki povezujejo rojake po svetu in skrbijo za njihove čim tesnejše stike z matico – mislim na razne svetovne kongrese – bi utegnile, zlasti če se politične razmere v državi v naslednjih letih res normalizirajo, pomagati, da se tudi na tem področju pri iskanju rešitev izognemo izgubljanju časa, nekoristnemu eksperimentiranju.

IV - Situacija v Sloveniji se počasi, pa vendar ureja. Je pa težko pričakovati drugačno državno politiko, iskanje tesnejšega stika z izobraženci v emigraciji, kaj šele pobudo za morebitno repatriacijo, dokler naša država ne postane res pravna država. Medtem pa žal čas teče in mi samo z žalostjo opazujemo, kakšen človeški "kapital", tako duhovni kakor gospodarski, se je izgubil že samo, odkar smo samostojni, in se tudi še vedno izgublja. Vendar kakor je problem zamotan, tako je pa rešitev pravzaprav preprosta: dovolj bi bilo, da bi predvsem mi v matici na vodstvo države postavili ljudi, ki imajo naš narod in našo državo res radi. Tudi tu bi se dalo reči: "Vse ostalo vam bo navrženo."

Odnos matice do izobražencev v tujini v prihodnje? Vse je odvisno od odnosa vladajočih do naše preteklosti. Če bodo ljudje v matici še naprej gojili razne mite, če se bo še naprej zakrivala resnica o revoluciji, če se bodo še naprej širile neresnične vesti o izseljencih (za primer: še pred dnevi objavljena izjava), "kako se politična emigracija za politiko v domovini ne zanima", ne pove pa se, da so naše volitve organizirane tako, da dobivajo emigranti volilne listke šele tedne po tem, ko so volitve že mimo ...) ne more priti do nobene korenite spremembe. Nekatera naša izseljencem namenjena glasila danes sicer ne povečujejo več revolucionarjev, vendar, kakor je še pred kratkim zapisal neki naš rojak iz Kanade, tudi še zdaj "v svoje publikacije uvrščajo epohalno NOB, kolaboracijo, izdajo – o revoluciji pa ni besede." Ni torej čudno, če celo resni znanstveniki v matici, ko pišejo o slovenskem življu v tujini (citiram misli iz svojega predavanja na Študijskih dneh na Dragi) "ne morejo iz miselnosti, ki jih je skozi desetletja 'enoumja' obdajala: s pridihom simpatije govorijo o ekonomskih emigrantih (ki naj ne bi utonili v tujem morju), kako pa včasih s komaj zakrito ali pa sploh nezakrito antipatijo, kar privoščljivostjo, o politični emigraciji (ki naj bi se čimprej izgubila)." Dokler bodo slovenski mediji še vnaprej krojili miselnost svojih privržencev, bodo odnosi v matici živečih do politične emigracije tudi še negativni. Pozitiven razvoj pa zavirajo kdaj tudi sami demokrati-kristjani, ki se pod vplivom medijev ne ukvarjajo s politiko, češ da je "umazana zadeva" in ki torej ne izrabijo možnosti, da bi na volitvah izbirali zaupanja vredne ljudi, in ki so torej *per omissionem* sokrivi za stanje, kakršno je.

In odnosi izobražencev v emigraciji do matice? Še nikoli v naši zgodovini ni dobesedno na tisoče ljudi v tujini s tako skrbjo gledalo na svojo domovino. Res pa je, da bo slovenstvo – ta neprevedljivi pa vendar vsebine polni pojem – zaživelo v vsej polnosti, šele ko se bodo izobraženci v matici in v tujini spraševali bolj kot to, kaj lahko Slovenija naredi zanje, kaj lahko oni storijo zanje. Na splošno so izobraženci po vsem svetu v tem stoletju izgubili ugled in če beremo Bendajevo *Izdajo intelektualcev*, predvsem pa Kochova *Dvojna življenja* – nam to postane tudi razumljivo. Pa vendar lahko zdaj prav oni prispevajo k narodovi večji politični zrelosti. To pa pomeni predvsem več realizma: manj politične naivnosti, manj simpatij do spet kakšnih utopij, manj pričakovanja, da bodo drugi reševali naše probleme, pa precej več civilnega poguma in kdaj tudi tveganja. Samo tako bo lahko prišlo do nove situacije, ko bodo nekdanji črni dnevi mimo – in upajmo, da so za vedno že mimo – v kateri bo matica mati svojim otrokom.

Prof. Jože MLAKAR: Hvala, gospod Zorko Simčič za vaš zelo pronicljiv pogled na razmerje Slovencev doma in po svetu do naše domovine, do naše politike. Hvala tudi za vaše spodbudne besede. Tudi iz vašega referata je čutiti zelo neprikrit optimizem za prihodnje.

Dr. Jože Bernik, rojak iz ZDA, nekdanji predsednik Svetovnega slovenskega kongresa, zdajšnji poslanec v Državnem zboru.

Osebna izkustva intelektualca, živečega v tujini

Ko smo prestopili meje domovine v maju 45. leta, smo čez noč postali brezdomci, in to smo ostali več let. Z nami pa so bili tisti, ki so jih ob prisilni vrnitvi kruto pokončali. Zdi se mi primerno, pa čeprav to ne spada k moji temi, da na začetku svojega razmišljanja, opozorim na kraj, kjer poteka to naše zborovanje. Smo v dvorani, v kateri so pred 55 leti, živeli naši bratje in sestre, trpeli in bili vodeni na morišča. Zlasti do njih je domovina pokazala svoje kruto mačehovstvo.

Na prvem zasedanju Sinode novembra lani, čeprav smo zasedali v tej isti dvorani, se tega dejstva naše zgodovine nismo zadostno spomnili. Predlog arhitekta Eiletza iz Argentine, da se v tej dvorani postavi neko obeležje, po izredno kratki debati ni bil sprejet, kar so kasneje ugotovili, da je bila velika napaka, ki jo načrtujejo popraviti. Ob tisti priložnosti sem predlagal neko resolucijo, ki naj bi bila namenjena vsem slovenskim kristjanom, ki se ne zavedajo, kaj se je dejansko med drugo svetovno vojno in po njej zgodilo. Na žalost je to resolucijo podprlo le pet delegatov, vsi ostali so - iz razumljivih razlogov - bili proti.

In zato mislim, ker se ravno tukaj združujemo, je primerno, da se teh bratov in sester spomnimo z enominutnim molkom.

Moja pot izseljenskega intelektualca je bila s Koroške v Rim, potem Madrid in od tam v Chicago. Tu, čeprav daleč od domovine smo našli mišljenje komunističnega režima. Celo med katoliškimi ljudmi v slovenskih farah so bili nekateri, ki so nam – novim priseljencem - nasprotovali, imenovali so nas z »dipijevci«, to je displaced persons – razkoreninjene osebe – kar je pomenilo žalitev. V Chicagu je bil organiziran zelo močan socialistični tabor, ki je bil takrat izredno komunistično prepojen, prepojen z ideologijo tedanjega slovenskega režima. Njihovo tedanje glasilo Prosveta, ki še vedno izhaja, je nekako oznanjalo kasnejšega Jelinčiča.

Po dokončanem študiju ekonomije in prava in potem specializacije na Mednarodnem gospodarskem pravu, sem dobil službo v velikem laboratoriju – farmacevtske multinacionalke. Tam sem ostal skoraj trideset let. Bil sem podpredsednik več kot 25 let, odgovoren za mednarodne pravne zadeve po celem svetu, zlasti v Združenih državah Amerike. Ta služba je imela tudi nekatere omejitve. Bil sem že ameriški državljani, vendar je Jugoslavija ljudi, ki so bili rojeni na njenem območju, imela za svoje državljane in je bilo za mnoge zelo nevarno. Nekateri so to preizkusili na svoji koži, ko so skušali potovati v Jugoslavijo.

Omejitve sem imel, zlasti do javnega političnega delovanja izven Združenih držav Amerike. Potreba po mednarodnih potovanjih je bila velika, in sem se moral temu primerno obnašati. Tako sem včasih živel dvojno življenje, slovensko življenje in pa življenje Američana in uslužbenca podjetja. Politika firme je bila taka, da nihče ni smel sodelovati s tajnimi službami. To je bila dobra odločitev, kajti tisti, ki smo morali potovati tudi v druge socialistične države, ali Sovjetsko zvezo in njene satelite, smo morali biti zelo previdni, kajti CIA je zbirala vse informacije, ki so jih potniki dobivali in nosili domov.

V šestdesetih letih še nisem čutil problema Jugoslavije - razen seveda čustvenega - ker se je firma širila predvsem po Evropi in Južni Ameriki. Medtem ko je to prihajalo v kasnejših letih – širili smo se v vzhodne države Evrope in Azijo in treba je bilo biti zelo previden, kajti UDBA je imela svoje poslušalce tudi v naši čikaški slovenski skupnosti, ki je poročala dalje.

Takoj sem povedal, da sem Slovenec in nihče nikjer po svetu me ni imenoval Jugoslovan. Imel pa sem tudi ta princip, da nisem nikdar šel na nobeno jugoslovansko veleposlaništvo niti konzulat, čeprav sem moral dobivati vizume, vendar sem vedno tako uredil, da jih je dobivala agencija. Večkrat sem se v Združenih državah Amerike srečal z jugoslovanskimi poslovneži, ki so jih firme povabile na razne slavnostne sprejeme. Spomnim se na primer, ko je nekoč prišel Andrej Marinc, ki je bil takrat predsednik izvršnega sveta oz. vlade in je pripeljal večglavo delegacijo, da bi se pogajala za neka posojila. Kasneje pa sem večkrat hodil v Jugoslavijo.

Želel bi – prvič javno povedati svojo osebno pot. Eno leto mlajši brat Stane se je kot 17-letni fant znašel v partizanih. Oba sva bila v ljubljanski pokrajini; starša in ostala družina je ostala na Gorenjskem, meja je bila med nami. Brat se je učil za trgovskega vajenca v Ribnici in tam postal partizan, član partije, spomeničar, član Vosa. Kasneje je bil poslan na Gorenjsko, kjer se je znašel v skupini vosovcev Nika Kavčiča, ki je še vedno živ. Ta se je kasneje iz UDBE preselil v gospodarstvo. Moj brat je kasneje postal konzul na Dunaju, visok uradnik na ministrstvu za notranje zadeve, vendar je bil s padcem Staneta Kavčiča odstavljn, upokojen in pozabljen. Kot vsi partijci, se je tudi on do smrti pred tremi leti držal partijske zaveze oziroma prisege molka. Njegova krepost pa je bila ta, da je bil zelo navezan na starše ter na brate in sestre. Z njim nisem imel stika osemnajst let. Ko sva z ženo leta 1960 prvič prišla v Evropo, da bi nekaj študiral na Dunaju, sva se srečala s starši. Starše je odsotnost bratskih odnosov zelo bolela. In so prosili, da se z njim srečam in da grem na poroko mlajše sestre v Slovenijo. Z ženo nisva bila nikdar v Sloveniji in sva se odločila, da to storiva, vendar pod pogojem, da on uredi vizum, da naju pelje sem in tja, da ne bova zasliševana, da ne bova imela nobenih težav. Ta obisk je bil za naju zelo dramatičen.

Sedaj pa bi predstavil delovanje naše firme v Jugoslaviji. Sredi sedemdesetih let je vrh naše firme - delegacija šestih ljudi z menoj vred obiskala farmacevtske družbe na Slovenskem in moram reči, da je bila zlasti Krka izredno usposobljena in moderna. Potem so nam priredili sprejem na izvršnem svetu - tedaj je zastopal vlado Rudi Čačinovič, ki je bil podpredsednik tega sveta, in mi je celo čestital, da tako dobro govorim slovensko, ker so pomotoma mislili, da sem bil rojen v Ameriki. Toda med sprejemom in kosilom na Bledu so zvedeli, kdo sem in so postali izredno hladni. Takrat smo vsi dobili zajetno in bogato ilustrirano knjigo o Titu, ki je seveda nihče ni hotel nositi s seboj zaradi vsebine in teže, in so jih dali meni, da sem jih s pomočjo svojega očeta previdno pospravil.

V šestdesetih letih smo začeli ustanavljati naš urad v Beogradu. Moral sem sprejeti odgovornost, da sem organiziral tisti urad in se kasneje tudi hodil pogajat z družbo v Novem Beogradu, ki je bila polna udbovcev, in še nekaterimi drugimi. Tako sem imel stike in sem vedno hodil v Beograd. Znašel sem se na famozni »črni listi«, na kateri je imela jugoslovanska vlada vse tiste Jugoslovane, ki so živeli zunaj meja in so bili persona non grata režimu. Mene je menedžer naše družbe opozoril na to, da sem na tej listi, ni mi pokazal nobenih dokumentov, vendar je bilo jasno, da je bila to stvar Udbe, da bi me izsiljevali, namreč če bi ta lista bila, bi bil vstop v Jugoslavijo nemogoč. Jaz sem mu pa - čeprav brez podlage - enostavno rekel: »Mi smo ta urad odprli in ga lahko tudi zapremo.« In to je pomagalo, da nisem nikdar več slišal o tem.

Veliko sem hodil na Poljsko, v Sovjetsko zvezo in v Bolgarijo. Tam so nam zaprli nekega uslužbenca in sva s predsednikom tega podjetja večkrat hodila v Bolgarijo, da ga rešiva. Jaz sem se moral pogajati, ker sem razumel nekaj bolgarskega. Naslednji dan je tajna služba že vedela, da sem Slovenec in niso mi več dovolili, da bi se pogajal, moral se je sam predsednik

Po letu 1989 smo mislili, da nas bo naša domovina sprejela ne na konjih, kot je Spomenka Hribar prerokovala, vendar da bi nas sprejela kot enake. Ko je doktor Pleskovič, ki je bil svetovalec takratnega predsednika Peterleta, povabil doktorja Marka Kremžarja in mene, da bi sodelovala - sicer sva prišla in živela na svoje stroške - so se kmalu pojavili ljudje kot Omerza, Bavčar in še kdo, ki so naju zasmehovali in se norčevali iz najine slovenščine. Rupel in Tine Hribar pa sta nekje zapisala, da je nekdo prisluškoval našemu razgovoru, kako naj bi bil prevzem oblasti prva dolžnost in da lahko samostojnost povsem počaka. To je še danes zapisano v neki knjigi, ki jo imajo na fakulteti kot pomožno gradivo.

V vseh teh desetih letih nismo naredili potrebnega napredka. Dosedanje oblasti niso imele posluha za potrebe Slovencev po svetu. Vedno sem se zavzemal za to, da se najde način, kako pomagati Slovincem po svetu, da si sami pomagajo ohranjati svoje korenine. Nobena ljubljanska modrost ne bo tega naredila, če je ne naredimo skupaj.

Debata

Pred začetkom debate je moderator okrogle mize prof. Jože Mlakar predlagal sprejetje predloga doktorja Bernika; navzoči so z enominutnim molkom počastili rojake, ki so jih po končani vojni pobili komunisti.

Marko ŠTROVS, državni sekretar na ministrstvu za delo je predstavil nekatera stališča iz programa, ki ga ima to ministrstvo glede odnosa do izseljenstva in zdomstva.

Spoštovani gospe in gospodje!

Nova vlada je nastopila s svojim delom. Prihodnji teden se bo trdo delo konkretno začelo in bo trajalo vse do jesenskih volitev. Po volitvah pa se bo lahko vse to, kar se bo zdaj začelo, dejansko izvedlo in končalo. Kot državni sekretar na Ministrstvu za delo sem odgovoren ravno za ti dve pomembni funkciji, kjer se lahko domovina pokaže kot mati ali kot mačeha.

Prva je simbolna raven, to pomeni, da se vse krivice, ki jih je domovina naredila svojim otrokom, če se jih že ne da popraviti, vsaj simbolno nekako pokrije. Tu gre za ureditev grobišč, spominskih obeležij, za vse, kar bo pokazalo, da smo pripravljeni narediti za dostojno življenje.

Drugo področje je bolj pragmatične narave - gre za socialni program, ki zagotavlja neki minimalni standard vsakemu državljanu. Tu gre za pokojninske zadeve, ki so pomembne predvsem za tiste, ki se na stara leta vračajo živeti domov. Res je, da je bilo premalo narejenega za transfere pokojnin iz držav Južne Amerike, Avstralije, kjer si je največ naših izgnancev takoj po vojni uredilo svoje novo življenje, kjer so prebili aktivno dobo in ohranili toliko čuta do domovine, da ima marsikdo med njimi željo, da se vrne domov in da se mu redno izplačuje pokojnina.

Poleg tega imamo še neke druge že nastavljene pravice, predvsem tiste, ki se nanašajo na odškodnine, ki jih država daje tistim, ki so zaradi državnih zadev prišli ob zdravje ali do take ali drugačne neprilike. Tu gre za pravice žrtev vojn, žrtev vojnega nasilja idr. Te zadeve moramo urediti, saj je v vsakem predpisu neka kretnica – tebi ja, tebi pa ne. Tisto kretnico je treba črtati.

Sedanja vlada iskreno misli. Ta vlada je sestavljena po desetih letih, ko se je prvotna ustanovila, ki pa ni bila podprta z neko realno razčiščeno infrastrukturo. Zdaj se ve, kdo je kdo, kdo bo kaj naredil, kdo ne in od jeseni naprej bo stvar še bolj odprta in določena.

Tine JAKLIČ: Najprej vas dragi Slovenci in rojaki najpristrčneje pozdravim v imenu našega *Združenja lastnikov razlaščenega premoženja*. To združenje letos praznuje 10-letnico svojega aktivnega delovanja. Predstavlja močno civilno družbo in samoočiščevalni element v naši Sloveniji. Naša mama Slovenija še ni prav lepa, čista in urejena – sami veste – in ena takih stvari, ki jih bo potrebno še urediti, je vračanje lastnine. To je bilo na današnji okrogli mizi že omenjeno. Lastnina, kot sami čutite, Slovcu pomeni nekaj posebnega, domača lastnina, domača zemlja, domača hiša, njiva za hišo, cvetoča hruška, jabolko. To je za nas Slovence sveta lastnina, to ni tista ameriška lastnina: kupiš hišo in jo prodaš, kupiš zemljo in jo prodaš, to je sveta lastnina.

Kljub zelo težkim političnim razmeram nam je uspelo ta problem internacionalizirati, kajti spoznali smo, da bi bilo znotraj Slovenije naše prizadevanje zaman. Zato smo morali iti sosedu pokazat, kako in kaj je pri nas, da je močna sosedka rekla: »Če želite priti na sprejem, kamor si naša mati želi, dajte gospa, majčkeno se uredite, rešite svoje stvari, lepo praznično se oblecite in boste pri nas sprejeti v družino ostalih narodov«. To prizadevanje je v težkih razmerah rodilo pravzaprav veliko uspehov: približno 50 odstotkov celotne lastnine je vrnjenih. Silno si želimo, da bi se v novih razmerah to vračanje pospešeno nadaljevalo. Zato vas tudi konkretno prosim: zdaj ste tukaj, doma, stopite na upravne enote, pozanimajte se za svojo lastnino in zahtevajte takojšnjo rešitev. Razmere so zrele. Hruška je zrela, samo pasti mora. Pogoj - tudi evropski - je celotna rešitev do leta 2002. To je zapisano v dokumentih. To so rezultati prizadevanja našega združenja, ki ima tudi vaše člane, s katerimi resno in pogosto komuniciramo.

Torej še enkrat: potrudite se, da pridobite to sveto lastnino nazaj, da bo tisti kvadratni košček zemlje vaš, ko pridete k svojim sorodnikom in ste dragi gostje, vendar da imate svoj košček zemlje, svoj del hiše, svoje stanovanje, kamor lahko pridejo vaši otroci, vaši vnuki, od koder bodo imeli prosto pot po Evropi in po svetu.

Lepo vas pozdravljam in vam želim še naprej uspešno delo.

Janez RIHAR (ravnatelj Rafaelove družbe): Pred desetimi leti smo bili kar precej optimisti in smo menili: z vsemi, ki nas družijo skupni imenovalec - slovenstvo, bomo lahko sodelovali. Potem pa je to upanje naglo izpuhtelo in zato je prav, da se danes razjasnijo zadeve. Kaj je narobe z državljanstvom - zakonodaja ali izvajanje? Oboje in ne slučajno, načrtno. Kaj pa Cerkev v Sloveniji? Ne smemo se vprašati ali ima pravice, gre za dolžnost, da ozaveščamo kristjane, in to tudi storimo. So pa seveda možnosti precej omejene - tudi glede Rafaelove družbe. Trudimo se. Vsako leto skušamo kapilarno po vseh slovenskih župnijah in drugih ustanovah ozaveščati Slovence v domovini o tej veliki dolžnosti, ki je bila naloga Rafaelove družbe že kar skoraj sto let. In tako imamo 2. julija, se pravi prvo nedeljo v juliju - *Nedeljo Slovencev po svetu* - vključeno bogoslužje. Vsako leto opozarjamo na Nedeljo Slovencev po svetu z novim lepakom. Letos je pastoralno zasnovan s planinskim motivom Slovenije in z geslom, letos ob 200-letnici Prešerna: »...in spet zedinil / rod slovenšne cele!« K geslu župniki, če so pač odprti za to vprašanje, prilagodijo pridigo. Druga zelo lepa stvar, ki se vsako leto bolj razvija je Romanje treh Slovenij na sv. Višarje in sicer peš, to je najbolj originalno ob razmišljanju križevega pota, ali z gondolo. Ob pol enajstih je predavanje - letos bo predaval gospod Anton Drobnič - in potem maša, letos jo bo daroval novi pomožni koprski škof Jurij.

Naj omenim še to, da je letos od januarja dalje nov narodni ravnatelj Slovencev po svetu, naslednik škofa Metoda Piriha, škof Alojz Uran, ki enako skuša biti odprt za izseljenska vprašanja.

Boštjan TURK: Odnos Slovenske države do Slovencev po svetu je nezadosten. Ta nezadostnost izhaja iz velikega predsodka, ki se je oblikoval skozi petdeset let in ki je v Slovencih v zamejstvu in v zdomstvu videl ostanek tistega, kar je velika samoupravna družba na vsak način pač želela preseči. Žal - in to je izjemno hudo - se v desetih letih, odkar imamo v Sloveniji demokracijo in odkar se približujemo Evropski uniji, ni popolnoma nič zgodilo. Še več. Rad bi opozoril na članek v predzadnji sobotni prilogi Dela, ki je z žaljivo tendenco diskvalificiral Slovence, ki so se oblikovali v Argentini in postali diaspora. Poskušal sem nekaj napisati, vendar niso objavili.

Problem, ki ga vidim pa je naslednji: Slovencem v svetu - v zamejstvu in zdomstvu se dogajajo stvari, za katere matična država ne ve. Kdo v slovenski državi, v tej novi vladi se recimo ukvarja s tem, kaj se dogaja na področju dvojezičnega šolstva. Ali je to sploh predmet polemik? Skupaj moramo videti, kje so zakonske možnosti, s katerimi lahko okrepimo sodelovanje med matico in Slovenci po svetu. Nobena identiteta zunaj matice ne obstane, če se matica ne bo bistveno, do konca in dosledno zanj zavzela.

Ivan KOROŠEC (Argentina): Gospod Jaklič je dejal, da je bilo vrnjeno 50 odstotkov odvzete imovine, torej polovica še čaka na svoje gospodarje. Iz pogovorov z rojaki po svetu bi sklepal, da gre za imovino izseljencev, ki še vedno čakajo na ugodno rešitev. Poudarjamo spravo, ravno pred dvema dnevoma je bila slovesnost ob Lipi sprave, vendar sprave ne more biti, dokler ljudi doma in po svetu greni zavest, da so nam vzeli domove. To je krivica, ki se je da popraviti, žrtvam namreč ne moremo vrniti življenja. Tu je mačehovstvo zakonov Republike Slovenije, ki še vedno onemogočajo vrnitev v domovino, katera te materinsko kliče nazaj. Torej, ko si celo zakoni nasprotujejo, kam naj se obrnemo, h komu naj gremo, da bi nam vrnil domove? Kje je upanje na zaželenost, da bi se izseljenci vrnili domov?

Stanislav KLEP: *Vodim Gibanje za narodno spravo.* V številnih govorih, ki sem jih imel pri Lipi sprave, nisem skoraj nikdar pozabil na naše ljudi po svetu. Ugotovil sem, da Slovenija našim ljudem po svetu ni prava mati, le bleda mati je. V dvanajstih letih, kolikor obstajata Gibanje in Lipa sprave, smo imeli vedno slovesnost - Dan krivde, odpuščanja in sprave, na kateri so tudi Slovenci po svetu mnogokrat imeli besedo, in to še takrat, ko jim država ni dala možnosti, da bi na svoji rodni zemlji javno spregovorili. Slovesnost, ki je vedno 15. junija, je namenjena tudi tistim Slovencem po svetu, ki so jim pobili starše. Ostali so sinovi ali vnuki, ki se sedaj vračajo v Slovenijo deloma z zaupanjem, deloma z nezaupanjem. Slovesnost ob Lipi sprave je posvečena vsem, ki jim je revolucija še po vojni vzela življenja – predvsem in največ so to domobranci, ki so doživeli žalostno usodo, poleg tega pa še deset tisoč drugih naših bratov in sester, ki so izgubili življenje med in zlasti po revoluciji. Sprava na temelju resnice je naša zaveza. Na temelju resnice bo lahko slovenski človek - slovensko dekle, slovenski fant, spoznal našo preteklost in na podlagi tega spoznanja se bo lahko na volitvah odločil. Odločil se bo za tiste, ki zločine obsojajo, ali morda za tiste, ki zločine, ki so se zgodili pred pol stoletja branijo in celo opravičujejo. Ko se bomo približali resnici bo slovenski volivec lahko odločal o svoji usodi.

Dr. Branko ZORN: Dve vprašanji, najprej za dr. Drnovška, nato pa za dr. Vovka. Dr. Drnovšek, kako je nastal Inštitut za izseljenstvo, kdo je bil pobudnik tega in drugo vprašanje je, koliko študentov se danes zanima za tematiko izseljencev, oziroma koliko jih je magistriralo iz te tematike. Dr. Vovko, rekli ste, da so učbeniki pomanjkljivi, da slabo prikažejo izseljenstvo danes, kakšne pobude bi imeli, da bi se to konkretno spremenilo?

Dr. DRNOVŠEK: Hvala lepa za obe vprašanji. Najprej bom odgovoril na drugo vprašanje. Mislim, da v zadnjem času ni nihče magistriral iz zgodovine izseljencev. Interes za slovenske izseljence se na oddelku za zgodovino nekoliko povečuje na nivoju diplomskih nalog in seminarjev. Ponavadi gredo vsi ti študentje »skozi moje roke«, ampak to zgolj zato, ker smo s profesorji, ki te teme razpisujejo, v prijateljskih odnosih. Ni pa na oddelku za zgodovino nekega predmeta, ki bi zajemal to področje - socialne zgodovine, področje migracij in slovenskega izseljenstva. Se pogovarjamo o tem, vendar se bojim, da tega še lep čas ne bo. Na oddelku za geografijo so predavanja o izseljenstvu, tudi na oddelku za etnologijo se nekaj premika, medtem ko na oddelku za zgodovino ne.

Drugo vprašanje: Inštitut za slovensko izseljenstvo ima že »staro« zgodovino. Prvi poskusi, če govorimo o prednikih, so bili že na začetku šestdesetih let. To je bilo povezano z delovanjem Slovenske izseljenske matice in pa ameriških Slovencev tako imenovane »progresivne« smeri – ti, ki so želeli priti do knjige o zgodovini ameriških Slovencev. Takrat se je začelo govoriti o ustanovitvi nekega slovenskega izseljenskega centra. Na začetku šestdesetih let smo bili nekako v sozvočju z zanimanjem drugih manjših evropskih narodov, kot so npr. skandinavski narodi, ki so se zanimali za potomce in pa za začetek zgodovine izseljevanja. Vendar pri nas to ni uspelo, ker je bilo veliko vrzeli. Ta inštitut, ki dejansko deluje kot tak, je nastal v osemdesetih letih, v okviru Akademije in Znanstveno raziskovalnega centra SAZU. Z dr. Vovkom sva prišla že na začetku. Na začetku je bilo veliko dilem, ali naj bo to zgodovinski inštitut, vendar se je na koncu odločilo za ta današnji pristop, kar je v redu. Sestavljamo ga šest raziskovalcev, vsi doktorji znanosti, tako da je struktura dokaj močna. Vendar imamo problem s politiko financiranja tega inštituta – upamo, da bo bolje. Doživeli smo korektno politiko; ko smo se je navadili, smo šli v programske skupine financiranja iz strani Ministrstva za znanost. Tako da se aktualno – ne vidimo kakšne perspektive – bolj ukvarjamo s tem, kako bomo preživeli, kot da bi v mirnem vzdušju vestno delali.

Dr. Andrej VOVKO: Navežem na to, kar je kolega dr. Drnovšek rekel: dejansko smo pri naši zgodovinski stroki tisti, ki se ukvarjamo z izseljenci, pri nekaterih postavljeni malo bolj na stranski tir, ker je tematika slovenskega izseljenstva zanje marginalno vprašanje. Se pravi gre za tretjino Slovencev – in je marginalno vprašanje. Je pa, recimo v Kroniki dvajsetega stoletja po zaslugi dr. Drnovška slovensko izseljenstvo zelo temeljito prikazano. Osveži, kaj je to izseljenstvo, če bi se kdo spotikal, tukaj je odgovor. Seveda pa manjkajo učbeniki. Treba bo napisati učbenike, kako? Isti avtorji morajo popraviti svoje stare, ali pa morajo drugi avtorji napisati nove. Poleg tega je problem učni načrt. Če v njem ni besedice o slovenskih izseljencih, potem jih je v učbenike težko vključiti.

Ga. DOLINAR: Iskrena hvala doktorju Berniku, da je sprožil misel, da se mora tudi tukaj ohraniti spomin na toliko trpečih ljudi, ki so od tu odhajali na razna morišča po vsej Sloveniji. Te sobane so bile natrpane z nešteto naših mož in žena, fantov in deklet, tudi otrok. Lani nas je obiskal znan novinar iz Anglije, šel je po Evropi, po svetu, sedaj je v pokoju in živi na Škotskem. Poslala sem mu knjigo Temna stran meseca. Nekateri zgodovinarji in novinarji po svetu se zanimajo za našo zgodovino. Zato menim, da bi morale biti knjige, kot je na primer Temna stran meseca, ki predstavijo naš holokavst, prevedene, da bi jih lahko brali tudi v drugih jezikih.

Dr. VENCELJ: Republika Slovenija, mati ali mačeha Slovincem po svetu. Na to vprašanje sem pri svojem delu večkrat naletel. Gre za to, kakšen odnos imamo mi, ki živimo v domovini do domovine, do slovenstva in do izseljencev. Gre za etični odnos, gre za našo medsebojno povezanost, ne za neki privilegij ali neko materialno podpiranje, ki je v konkretnih primerih tudi potrebna. Ohranjanje slovenstva zunaj domovine hkrati pomeni ohranjanje nas, ki smo tu, v domovini. To velja za vse dele: zamejstvo, zdomstvo, izseljenstvo. To je ogledalo, za nas, ki živimo tukaj. Če to vprašanje, kako živijo naši rojaki, ki so morali zaradi različnih razlogov zapustiti domovino, za nas ni notranje, etično vprašanje, potem smo na pravi poti, da svoje lastno slovenstvo uničimo. To ne pomeni, da domovina v konkretnih primerih ne pomaga k ohranjanju slovenstva zunaj matične domovine. To ohranjanje je potrebno povsod, kjerkoli si nekdo, ki se čuti Slovenca, to želi. Ne more pa biti vsiljeno. Moramo biti pozorni, da skrbimo za vse, ki to želijo, tudi za tistega posameznika, ki ne živi v slovenski skupnosti, in si to želi. To moramo narediti, če hočemo biti prava mati svojim sinovom po svetu.

Velik čustven odnos Slovencev, ki živijo zunaj domovine, do lastne domovine je bil ob osamosvojitvi in prva leta po njej. Potem pa je začelo izhlapevati zaradi naše notranje neurejenosti. Vsak izmed nas naj naredi maksimum, zato da bo naša domovina demokratična, poštena, korektna in s tem bo lahko pomagal tudi Slovincem, ki so zunaj, da bodo na svojo domovino ponosni in gledali nanjo kot na svojo lastno mater, ne mačeho. Tako kot so bili ponosni leta '91. Torej ta odnos mora biti resnično etičen, ne pa materialno, politično ali strankarsko pogojen, ker slovenska pestrost je takšna, da smo politično, versko, nazorsko različni, vendar pod skupnim imenovalcem, da smo sinovih slovenskih mater.

Danes sem bral diplomu o odnosu Slovencev do Slovenije ob samosvajanju. Diploma, sicer ne popolna, ugotavlja to slovensko spontanost, srčni, čustveni, etični odnos do domovine, kot našega skupnega doma.

Približujemo se 10. obletnici osamosvajanja. Zanimiva bi bila publikacija, ki bi ta odnos do domovine komentirala. Tega gradiva ni malo, je pa v veliko primerih v ozkih društvenih ali celo privatnih arhivih in bi bilo silno škoda, da bi se po nekaj letih izgubilo. Država bi morala preskrbeti ustrezno publikacijo, ki bi ob 10. obletnici pokazala ta kvalitetni čustveni, etični odnos, ki so ga Slovenci imeli do svoje domovine. To bi tudi nam pomagalo, da oplemenitimo naš odnos do domovine.

GOSPA: Zanimajo me Slovenci, ki smo jih zdaj izgubili, ker so ostali v drugih državah bivše Jugoslavije: Hrvaška, Srbija

Marijan SCHIFFRER (predsednik Komisije državnega zbora za izseljence in zdomce): Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu ima že svojo določeno postavko, kjer podpira zlasti Slovence v Bosni. S Slovenci, ki živijo v Srbiji, doslej še nismo mogli vzpostaviti kontakta. Upamo, da bo zdaj gospod nadškof Hočevar ta naša vez, ker gre podpora Slovincem samo preko njihovih organizacij, individualno se nobenega ne podpira. V Bosno in Hrvaško gre močna pomoč, tam so dobro organizirani, imajo svoje društvo v Splitu, v Zagrebu, na Reki in že dve leti dobivajo močne podpore. V Srbiji pa bo ta podpora rešena, čim se bodo organizirali. Tudi v Makedoniji, kjer imajo svoje društvo, dobivajo državno podporo.

Msgr. PUCELJ: Morda lahko dodam še to, da povem, kaj je na cerkvenem področju narejeno. Še preden je prišlo do razpada, je v Zagrebu živila slovenska skupnost, tako da je tudi tam nekaj časa bil duhovnik, in tudi zdaj redno prihaja iz Slovenije, tako da imajo redno bogoslužje. V Sarajevu je pater Šef. V Beogradu skrbi za Slovence gospod Jože Hauptman itn. Tudi salezijanci skrbijo, za Slovence, ki so ostali zunaj slovenskih meja. Urejeno je bilo že pred razpadom, po razpadu pa še posebno, ker so tam postali tujci. Zato se tudi iz cerkvenega vidika misli, dela na tem, kakor je pač možno. Slišal sem podatek iz krogov Izselske matice, da je v teh državah nekako 180.000, ne bi komentiral, vsekakor tem ljudem velja ista pastoralna pozornost, kot sem jo prej prikazal.

Dr. BERNIK: Ko govorimo o literaturi o naši tragediji, prihaja vedno na dan knjiga Temna stran meseca. Knjiga ima to pomanjkljivost, da začne z letom '45 in izpusti vse, kar je bilo prej. Naši kulturniki imajo še vedno bojazen dotakniti se tiste dobe, ker so bili pod vplivom, da smo bili nacisti, fašisti, kolaboracionisti. Knjigo bi bilo treba sicer precej preurediti, da bi bila primerna za tujo javnost, ker pač ne poznajo zgodovinskega ozadja. Pred kratkim pa je izšla zelo pomembna knjiga o poboju domobranskih ranjencev takoj po vojni, kar je seveda vojni zločin, ki nikdar ne zastara. Z ženo sva dala pobudo, da je neki profesor mednarodnega prava v tujini naredil zgodovinsko študijo obdobja od '41. do '45. leta pri nas in iz tega stališča to obdobje ocenil. Knjiga se že prevaja v slovenščino. Poskrbeli bomo, da bo izšla v več jezikih.

Vprašanje monsinjorju Puclju. Hvala Bogu, da imamo precej duhovnikov, ki skrbijo za naše izseljence. Nekateri izkušnje pa kažejo, da bi bilo zelo koristno zlasti za duhovnike, ki skrbijo za izseljence preko oceana, informirati jih o izseljencih in jih pripraviti na to delo. Nekateri pridejo kot tabula rasa in ne vedo ničesar o naši preteklosti in jim vzame kar nekaj časa in mučnih odnosov, dokler ne vidijo, za kaj gre.

Vprašanje za dr. Drnovška: Z Uradom za Slovence v zamejstvu in po svetu smo imeli kar nekaj težav zlasti zaradi tega, ker se ni nič premaknilo v zvezi z našimi predlogi. Predlagali smo, da se naredi študija o tem, kako druge države skrbijo za svoje izseljence. Literature je kar precej, sam jo imam nekaj. Drugič, da bi se naredila neka študija o nekem modernem pristopu do naših slovenskih izseljencev, ker pošiljanje zborov, ne pride več v poštev. Rečeno je bilo, da se dela na tem, da je bila na vaš inštitut poslana prošnja, da bi se s temi stvarmi ukvarjali. Če se tega ne da narediti na vašem inštitutu, bomo iskali kje drugje. SSK je vložil v parlament predlog zakona za Slovence po svetu brez slovenskega državljanstva, moram pa priznati, da predlog ni tak kot bi moral biti, ker se ti, ki so ga naredili, nič ne razumejo. Izselska matica, ki rada posnema bodisi Slovenijo v svetu ali pa Svetovni slovenski kongres tudi pripravlja neki koncept.

Msgr. PUCELJ: To vprašanje mi leži na srcu, ker sam vem, kako sem se počutil prva leta, ko sem postal duhovnik v izseljenstvu, da sem se vživel v izseljenško problematiko. Neko usposabljanje duhovnikov, ki se pripravljajo za izseljenstvo zlasti po Evropi, preskrbi naša zveza - Zveza slovenskih izseljenških duhovnikov. Tu vso problematiko izseljenstva - socialno, duhovno, vez z domovino, vživljanje v kulturno razmerje naroda, kjer so, kolikor znamo, tudi strokovno svetujemo, kako lahko izseljenški duhovnik reagira na probleme izseljencev in kako lahko agiramo, da bi prihajala pomoč iz domovine - cerkvena in državna. Koliko so duhovniki drugje povezani, mi je manj znano. Poznam argentinsko dušnopastirstvo. Redovi pa so svetovno povezani po svojih skupnosti tako, da to usposabljanje poteka. Problem, ki ga vse bolj čutim, je kako pridobiti nove slovenske duhovnike, da bi šli med Slovence po svetu, ker se pač staramo, umiramo. To je resno vprašanje.

Predvsem pa se mi zdi, da moramo vedno znova opozarjati, da slovensko izseljenstvo ni le tista generacija, ki je iz domovine odšla, ampak da predvsem postajajo tudi pastoralno polje generacije, ki so se v izseljenstvu rodile. To ne pomeni, da bi morali iskati po načelih dosedanje pastorale. Iščemo pa vsekakor zelo intenzivno nove pastoralne pristope. Družabnost, ki je recimo nastala po maši v vseh teh skupnostih, je vsebovala kranjsko klobaso, polko in valček, zapeto narodno pesem, slovenski pogovor. To je v drugi generaciji povsem drugače. S tem pa še zdaleč ni rečeno, da bi zamrlo slovenstvo ali interes za lastno identiteto in kulturo. Res je, da se ti mladi ljudje za nekaj časa odmaknejo, vendar se včasih vehementno vračajo nazaj. Zaključil bom s primerom, kako je 28-letni fant prišel k meni – prej sem ga dvakrat videl – skoraj vdrl je in rekel: »Janez, jaz sem pogruntal, da nisem Nemec, pomagaj mi!« Tako dramatično je to lahko.

Dr. DRNOVŠEK: Hvala lepa g. Bernik za to vprašanje. Urad se je spomladi letos res obrnil na naš inštitut, če bi pomagali izdelati ekspertizo, predvsem iz teh dveh vidikov, kako vprašanje izseljenstva rešujejo drugi evropski narodi oz. kakšen bi lahko bil drugačen pristop do slovenskih izseljencev po svetu. Ker gre za interdisciplinarno raziskavo, se mnogo kolegic in kolegov ukvarja s tem sodobnim vidikom problematike - jaz kot zgodovinar. Na podlagi izkušenj, ki jih imajo v svojem raziskovalnem delu, lahko dajo neke osnove za strategijo raziskovanja v celotni problematiki, kar je vezano tudi na državne organe, recimo, kar je s področja šolstva, s področja kulture in s področja znanosti potrebno. Vsi se zavedamo, da ta odnos - in to potrjujejo že drugi govorci danes - še zmeraj ni v redu. Sam sem že prispeval, naredil sem ta zgodovinski pregled, kako s tem vprašanjem, odnosi z izseljenci, ki se pojavi že med obema vojnoma. Tudi vrsto tistih programov, ki jih je Zakrajšek skupaj s svojimi sodelavci že takrat napisal, bi jih danes mirno lahko podpisali, ampak skoraj noben ni bil realiziran. Kar je bilo narejenega takrat, na primer pošiljanje izseljenskih duhovnikov v evropske države, vendar jih je bilo premalo; ali pa pošiljanje slovenskih knjig Slovincem po svetu, vendar premalo. Ampak, da bi ustanovili neke vrste izseljenski muzej, ali dom za Slovence v Sloveniji, tega še ni. Najprej moramo vedeti, kaj hočemo. Zavedati se moramo, da smo Slovenci tukaj in Slovenci po svetu en narod. Še danes imamo strokovnjaki to težavo: da zgodovina Slovencev ne pomeni zgodovino Slovencev v vsakokratnem državnem prostoru, ne pomeni zgodovino Slovencev v vsakokratnem avtohtonem etničnem prostoru, ampak pomeni zgodovino tudi tistih, ki so razkropljeni po svetu. Ali ta zavest, ki je še ni, kar je kolega Vovko v svojem referatu povedal, kako je to razvidno v učbenikih. Ta debata poteka tudi po naši strokovni literaturi. Kot primer naj omenim prav to - na kulturnem področju: Slovenci nimamo slovenskega izseljenskega muzeja, nimamo oddelka v narodnem muzeju, niti dokumentov v narodnem muzeju, ki bi kazali na izseljensko problematiko. Če gremo po drugih muzejih po Sloveniji na primer v Belo krajino ali v Novem mestu, imajo nekje nekaj izdanega gradiva, razstavljenega pa nikjer. Zdaj se nekako potegujejo v Ribnici, da bi bila razstava o izseljencih iz ribniške doline, ki se bo predstavila v začetku septembra. Torej zavesti tukaj ni. Vse to bo nekako vneseno v to ekspertizo, ki pa ne bo strategija, ampak neke osnove iz našega vidika, kako proučujemo naše izseljenstvo. To bo doprinos izseljenskega inštituta, toliko je vključen v to, za kar je bila gospa Logarjeva dovzetna, da se bo slišal tudi naš glas.

Zorko SIMČIČ: Morda bi dodal samo neko misel v zvezi s tem, kar je dr. Drnovšek omenil. Ta čudna miselnost, ki vlada po Sloveniji. V zadnji Družini je o tem tudi pisala gospa Jevnikarjeva iz Trsta. Občutek imam, da za Slovence, ki živijo tu, tisti, ki ne živi na slovenskem ozemlju, ni Slovenec ali pa ni čisti Slovenec. Zavesti tiste slovenske etničnosti, je sploh ni. Pred kratkim so me tri televizije spraševale in eden od novinarjev mi je rekel: »Vi ste napadli državo.« Rekel sem: »Kako napadel državo?!« »Ja, seveda,« je rekel, »glejte, kakšna politika je to.« Šlo je za dr. Bajuka glede tujstva. »On ni tukaj rojen.« Sem rekel, »On je tukaj rojen. Pa tudi, če ne bi bil tukaj rojen. Glejte kako mislite.« In sem mu dal primer: Vzemite zgodovino Irske. Kdo je Irsko osvobodil? De Valera. Rojen v New Yorku, oče Španec, kateremu Ircu bi prišlo na misel, da bi rekel, da ni Irec? To je samo pri nas možno, ker ni te zavesti. To ni ius solis, to je ius sanguinis, seveda če pristaneš na to. To je kot zaspano mišljenje, da se Slovenija konča pri Šentilju in nekje dol pri Sežani. To je bistven problem, ki ga je treba rešiti. Res, Slovenija v svetu!!

Marijan LOBODA (Argentina): Sem Marijan Loboda iz Buenos Airesa, iz Argentine in naj prej bi čestital IZSELJENSKEMU DRUŠTVU SLOVENIJA V SVETU za tak lep tabor, za tako lepo prireditelje. Človeku, ki pride iz izseljenstva, se milo stori, ko vidi, da se v rodni domovini toliko govori, toliko razmišlja o naši usodi. Rad bi nekaj omenil. Zelo mi je ostala v spominu beseda gospoda Simčiča, ko je rekel: »V Sloveniji naj bodo na oblasti, naj jo vodijo ljudje, ki imajo Slovenijo res radi.« In druga stvar, ki mi je ostala v spominu, so besede dr. Vencelja, ko je rekel: »Mi moramo Slovenijo narediti tako, da bo privlačna tudi za ljudi zunaj, da bodo ponosni nanjo.« Dr. Vencelj je najbrž ponovil besede iz punktacije velikega slovenskega narodnega buditelja dr. Antona Korošca, mislim da je bilo tam okrog leta '32, ko je že zahteval, da naj bo matična Slovenija taka, da bo privlačila zamejske Slovence, da bo Slovenija privlačna za Korošce in za Primorce. Torej naj bo Slovenija taka, da bo za nas privlačna in da bomo nanjo ponosni. In tretja stvar, ki bi jo rad poudaril, je to, da mi je kar malo neprijetno pred ljudmi iz Slovenije, ko govorimo o tem, ali je Slovenija mačeha, ali je domovina. V izseljenstvu smo se vedno trudili za to, da smo ločili oblast, vlado od naroda. Slovenija je bila za nas vedno domovina. Slovenijo smo vedno ljubili. To prenašamo na naše otroke. Ločimo pa Slovenijo od vsakokratne oblasti. Zato, dragi Slovenci, rojaki tukajšnji, ne misliti, da mi kdaj dvomimo o materinstvu Slovenije. Zame je Slovenija moji tukajšnji prijatelj, moji sorodniki, na tisoče in tisoče dobrih slovenskih ljudi. To je zame slovenska domovina. Oblast pa je druga stvar, tu se razhajamo. Zato je tako razmišljanje, kot je na tem srečanju, nam v izseljenstvu v veliko oporo. Mi hočemo ostati Slovenci, naši otroci hočejo ostati Slovenci. Pričakujemo pa čim več razumevanja, čim več dobrohotnosti in čim več medsebojne ljubezni.

Franc ZABUKOŠEK: Sem iz Šentjurja in delujem v gorništvu in v SSK. Vsem predavateljem iskrena hvala za celovit prikaz, samo eno pripombo oz. opozorilo bi imel: Žarko Petan je napisal, da slovenski intelektualci ve, da živi v državi, ki ni po njegovi meri; da mu pamet preprečuje, da karkoli stori, da se kaj spremeni. To dejstvo ugotavljamo tudi v naših civilnih družbah. Ta pamet pa je tista, o kateri je že Prešeren napisal: »Kranjc moj, ti le dobička iščeš, bratov svojih ni ti mar« Tu so težave. Zato sem zelo vesel, da je gospod Loboda opozoril na dejstvo, da gre ločiti domovino od oblasti. Oblast, ki smo jo imeli doslej, je bila do vseh drugače mislečih taka, da smo trpeli – mi doma in vi po svetu. Upamo, da prihaja nov čas, vendar moramo popraviti tisto, na kar sem opozoril. In še to: domovina, slovenstvo - to je stvar srca, to je stvar ljubezni. In ljubezen moramo gojiti in privzgojiti.

Kulturni program

Iskrena hvala

ljubljskemu nadškofu in slovenskemu metropolitu dr. Francu Rodetu in izseljenskim duhovnikom za daritev svete maše,

udeležencem okrogle mize za izčrpno obdelane referate: dr. Marjan Drnovšek, dr. Andrej Vovko, dr. Jože Bernik, msgr. Janez Pucelj, pisatelj Zorko Simčič, mag. David Taljat,

ravnatelju Škofijske klasične gimnazije, profesorju Jožetu Mlakarju, za izvrstno povezovanje okrogle mize,

igralki Mestnega gledališča Ljubljane Marjani Klanšek Jaklič za prisrčno povezovanje programa,

Zavodu sv. Stanislava za gostoljubnost,

solistu Matevžu Debevcu in pianistu Ivanu Vombergarju iz Argentine za izvrsten glasbeni prispevek

Kamniškim kolednikom in citrarju Tomažu Plahutniku za glasbeno podoživljanje domovine

in vsem, ki ste s svojo udeležbo in sodelovanjem pripomogli k uspehu letošnjega tabora Slovencev po svetu.

Nasvidenje na 8. taboru Slovencev po svetu!

*Izseljensko društvo
Slovenija v svetu*

Letošnje srečanje je podprlo:

Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, Radio Ognjišče, tednik Družina, tednik Demokracija, g. Vinko Levstik ter vsi člani odbora in sodelavci Izseljenskega društva Slovenija v svetu.

Pozdravi

Poročali so TV Slovenija - Radio Vatikan - Radio Ognjišče - Družina
- Naša luč - Nedelja